جديد

Tilda, fikrda, ishda birlik!

Jadid

2026-yil 27-may
№ 22 (126)
www.jadid.uz

adabiy, ilmiy-ma’rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

@Jadidrasmiy @Jadidmediauz @Jadidrasmiy @Jadid_uz

O‘ZBEKISTON XALQIGA QURBON HAYITI TABRIGI

Muhtaram vatandoshlar!

Siz, azizlarni, yurtimizdagi barcha mo‘min-musulmonlar, butun xalqimizni bugungi ulug‘ ayyom – muborak Qurbon hayiti bilan chin qalbimdan samimiy muborakbod etaman.

Tinchlik, mehr-oqibat va saxovat bayrami – Iyd al-Adha muqaddas dinimiz mohiyatida mujassam bo‘lgan ezgu g‘oya va amallarni yaqqol ifoda etgan holda, hozirgi kunda mamlakatimizda insonparvarlik ruhida olib borilayotgan keng ko‘lamli islohotlarimizning ma’no-mazmuniga uyg‘un va hamohang ekani bilan barchamiz uchun yanada aziz va qadrli bo‘lib bormoqda.

Bu haqda so‘z yuritganda, ko‘pmillatli yurtimizda osoyishtalik, do‘stlik va hamjihatlik muhitini mustahkamlash, yordamga muhtoj insonlar, muhtaram nuroniylar, xotin-qizlar va yoshlarni qo‘llab-quvvatlash, mahalla va xonadonlarni obod qilishga qaratilgan ishlarimizda Qurbon hayitining ezgu an’analari kuch-g‘ayrat va ilhom manbayi bo‘lib xizmat qilayotganini ta’kidlash lozim.

Keyingi yillarda O‘zbekistonning qadimiy tarixi va boy madaniy qadriyatlarini, buyuk alloma va mutafakkirlarimizning ilmiy-ma’rifiy merosini, islom dinining asl mohiyatini o‘rganish va targ‘ib etish borasidagi ishlarimiz yangi bosqichga ko‘tarilmoqda. Buni yaqinda xalqimiz va yurtimiz mehmonlari uchun o‘z eshiklarini ochgan azim poytaxtimizdagi Islom sivilizatsiyasi markazi, Samarqanddagi Imom Buxoriy yodgorlik majmuasi, Marg‘ilon shahridagi Burhoniddin Marg‘inoniy ilmiy-ma’rifiy va turizm majmuasi kabi Yangi O‘zbekiston mo‘jizalari bo‘lgan noyob obidalar misolida yaqqol ko‘rish mumkin.

Hech shubhasiz, bularning barchasi Yangi O‘zbekistonni barpo etish yo‘lidagi muhim tarixiy qadamlar bo‘lib, ular bizni yanada katta safarbarlik bilan harakat qilishga da’vat etadi.

Hurmatli do‘stlar!

Yurtimizda diniy e’tiqod erkinligini ta’minlash uchun yaratib berilayotgan qulay sharoitlar tufayli ushbu munavvar kunlarda 15 mingdan ziyod vatandoshlarimiz muqaddas haj amallarini ado etmoqda. Bu yil tariximizda ilk marta “Prezident hojilari” dasturi joriy etilganidan xabaringiz bor. Ushbu dasturga muvofiq, el-yurtimizga sidqidildan xizmat qilgan 100 nafar yurtdoshimiz – ulamolar, nuroniylar, mahalla faxriylari hamda ularning oila a’zolari muborak haj safariga borish imkoniyatiga ega bo‘ldilar.

Mana shu saodatli onlarda barcha hojilarimizni Qurbon hayiti bilan qutlab, ibodatlari qabul bo‘lishini Alloh taolodan so‘rab qolamiz. Muqaddas ziyoratdan qaytib keladigan bu hurmatli yurtdoshlarimiz ezgulik va ma’rifat targ‘ibotchilari sifatida oila va mahallalarimizda, butun jamiyatimizda olib boriladigan ma’naviy-tarbiyaviy ishlarda faol ishtirok etadilar, deb umid qilamiz.

Fursatdan foydalanib, dunyoning turli mamlakatlaridagi musulmon do‘stlarimiz va hamkorlarimizga ham qizg‘in qutlovlarimizni yo‘llab, ularga tinchlik, ravnaq va farovonlik tilab qolamiz.

Aziz vatandoshlar!

Qurbon hayiti munosabati bilan bu yil ham bir necha kundan iborat dam olish kunlari belgilandi. Bayram kunlarida ham elimiz xizmatida, Vatan sarhadlarida o‘z vazifasini mas’uliyat bilan ado etayotgan yurtdoshlarimizga alohida minnatdorlik bildiramiz.

Chet ellarda tahsil olayotgan va ishlayotgan vatandoshlarimizni ham samimiy tabriklab, ularning barchasiga ezgu tilaklarimizni izhor etamiz.

El-yurtimizni shunday qutlug‘ ayyomga tinchlik-omonlikda va hamjihatlikda yetkazgani uchun Alloh taologa hamd-u sanolar bo‘lsin!

Ilohim, Yaratgan parvardigor el-yurtimizni o‘z panohida asrasin!

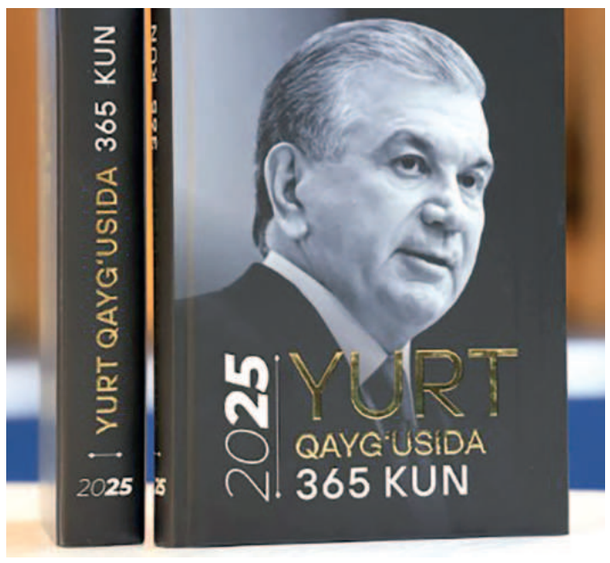
Qurbon hayiti barchamizga muborak bo‘lsin!

Shavkat MIRZIYOYEV,
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti

FAKT

- O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev suv fondi yerlari hamda sel suvlaridan foydalanish samaradorligini oshirish chora-tadbirlari yuzasidan yig‘ilish o‘tkazdi.
- Markaziy bankning 2026-yil I chorak bo‘yicha pul-kredit siyosati sharhida qayd etilishicha, yalpi ichki mahsulotning real o‘sishi 8,7 foizni tashkil etgan.
- 2025-2026-o‘quv yilida barcha umumta’lim maktablarini 472 ming nafar o‘quvchi tamomladi, ularning 11 ming nafardan ziyodi oltin va kumush medalga loyiq ko‘rilgan.
- Mo‘g‘ulistonning Ulan-Bator shahrida parataekvondo bo‘yicha o‘tkazilgan Osiyo chempionatida mamlakatimizning matonatli sportchilari 2 ta oltin, 5 ta kumush va 6 ta bronza medalini qo‘lga kiritdi.

YANGI O‘ZBEKISTON MODELI

YURT QAYG‘USIDA KECHAYOTGAN KUNLAR

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Ommaviy axborot vositalari uchun kontent tayyorlash markazida Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning 2025-yildagi sermahsul faoliyati aks etgan “Yurt qayg‘usida 365 kun” nomli kitob taqdimotiga bag‘ishlangan adabiy tadbir tashkil etildi.

(Davomi 2-sahifada).

TAASSUROT

MA’NILAR MAXZANI

2026-yilning 22-may kuni muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev “Milliy kitobxonlik harakati”ga yo‘llanma berib, muhtasham ma’naviy harakatga oq yo‘l tiladi.

1

Baland va hashamatli binolarni mohir ustalar quradi; tirik odamlar yashnatadi. Ayni damda bunday uylarga olimlar, oqillar, donishmandlar va ularning kitoblari nur olib kiradi.

“Milliy kitobxonlik harakati”ga doir bu tarixiy hujjatga ko‘ra kitob o‘qiydiganlar soni tubdan ko‘payishi tabiiy. Chunki bu harakatda kitob o‘quvchilari uchun moddiy manfaat ham ko‘zda tutiladi. Harakat uchun umumiy hisobda 240 ming dollar ajratiladi. Bosh sovrin sohibi 50 ming dollar bilan taqdirlanadi. Qo‘shimcha ravishda ushbu harakatning “Eng faol o‘qituvchi”, “Eng kitobxon maktab”, “Eng kitobxon oila” va e’tiborga molik boshqa jihatlari ham alohida taqdirlanadi.

(Davomi 2-sahifada).

MULOHAZA

TAVALLUD KUNLARI O‘TDI...

Chorak asr avval Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston milliy kutubxonasida ishlar edim. Bir kuni Belorussiya elchisi telefon qilib, “Biz mamlakatingiz bosh ma’rifatxonasi bo‘lgan Milliy kutubxonaning katta zalida ulug‘ shoirlarimiz Yanka Kupala bilan Yakub Kolas yubileyini nishonlamoqchi edik”, deb qoldi.

Albatta, bu iltimos o‘rinlatildi. “Biron o‘zbek adabiyotshunosi ham qatnashsa”, degan so‘rovni yerda qoldirmay, taniqli olim Laziz Qayumovdan shu anjumanda bir ma’ruza bilan chiqishini so‘radik. Domla keldi, kelib shunday bir otashin nutq so‘zladiki, Belorussiya elchisi hurmatiga kelgan Ozarbayjon, Ukraina, Rossiya, Tojikiston, Hindiston, Qirg‘iziston-u Qozog‘iston, Pokiston... elchilari anjuman tugashi bilanoq Laziz akani o‘rab olib, tashrifnomasini so‘rab, elchixonalariga chorlashgani, domlani o‘z yurtlariga taklif qilishgani yodimda.

Oradan ikki oy o‘tdimikin, ukrain shoiri Taras Shevchenkoning yubileyini ham zo‘r shukuh bilan o‘tkazgan edik.

(Davomi 4-sahifada).

VATAN MANZUMASI

* * *

Roziman, rizoman, o‘la-o‘lguncha
Xalqim deb o‘ldim.
Xalqim nima bo‘lsa, men o‘sha bo‘ldim,
Yuragim, bo‘g‘ilma, o‘rtanma buncha!

O‘zimga xiyonat qildim-u aksar,
Xalqimga xiyonat o‘ylaganim yo‘q.
Mening yuragimni teshib o‘tdilar
Xalqimga otilgan talay-talay o‘q.

Qancha yo‘llar bosdim, gohida toldim,
Lekin xalq nomiga yuqtirmadim gard.
Faryod solar chog‘da jim bo‘la oldim,
Xalqim dardi edi dil o‘rtagan dard.

Xalqim etagida yetdim voyaga,
Xalq bilan kuldim.
Bardoshim so‘z bermas, deyman, qoyaga…
Roziman, o‘lguncha xalqim deb o‘ldim...

MIRTEMIR

2026-YIL – MAHALLANI RIVOJLANTIRISH VA JAMIYATNI YUKSALTIRISH YILI

OYDIN KO‘CHALAR

“Do‘stlik” ordeni sohibi Muxtor ILHOMOV bilan Toshkent shahridagi “Uchtepa” mahallasi ko‘chalarida kechgan gurung

ISHONCH KO‘CHASI

Assalomu alaykum! Mahallamizga xush kelibsiz! 27 yildan buyon shu mahalla fuqarolar yig‘ini raisiman. Saylanadigan lavozimga qayta-qayta loyiq ko‘rilishimga hamkasblarim ham havas, ham hayrat bilan qaraydi. Buning siri bor-yo‘qligiga qiziqadi. Bilasizmi, mahalla raisligi amal emas, xalqqa xizmatkorlik. Kamida to‘rt-besh oilaning og‘irini yengil qilmasam, fuqarolar murojaatlariga yechim topmasam, yoshlar bilan muloqot qilmasam, o‘sha kunni yashalmagan kun, deb hisoblayman.

Bunga idoraning ichki ishlarini ham qo‘shamiz.

(Davomi 3-sahifada).

OGOHLIK

MANFAATPARASTLIK EPIDEMIYASI

JAMIYATNI YEMIRUVCHI XATAR

Avval birga ishlashgan sobiq hamkasbim bilan uchrashib qoldik. Hol-ahvol so‘rashib, o‘tgan-ketgandan gaplashdik. Suhbat aylanib, xorijiy tajriba haqidagi gaplarga ulandi.

– Yaqinda xorijiy axborot markazlarining tajribasini o‘rganib, amaliyotga joriy qilishni boshladik, – dedim.

– Zo‘r-ku, – dedi u. – Xo‘sh, bundan sizga nima naf?

Bu savoldan kutilayotgan muddaoni yaxshi anglamay, ajablandim.

– Maoshingiz oshadimi? Unvon olasizmi? Karyera qilasizmi? – dedi suhbatdoshim luqmasiga aniqlik kiritib.

– Unisini bilmayman, – dedim. – Lekin ishlar samarali bo‘lsa, ko‘pchilikka foyda beradi.

(Davomi 5-sahifada).

YURT QAYG‘USIDA KECHAYOTGAN KUNLAR

Boshlanishi 1-sahifada.

Mazkur kitob mazmun-mohiyati, uning chop etilish zaruratiga to‘xtalishdan oldin bir jihatga e’tiboringizni qaratmoqchiman. Donishmand xalqimizda **vijdonan qilingan mehnatdan – najot, adolatdan – yutuq va zafar hosil bo‘ladi,** degan purma’no naql bor. Haq gap. Buni Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev rahbarligida xalqimiz orzu qilgan Yangi O‘zbekistonni barpo etish yo‘lida amalga oshirilayotgan nihoyatda keng ko‘lamli tarixiy islohotlarning mamlakatimiz taraqqiyotidagi samaralari misolida ham ko‘rib, har birimiz o‘z hayotimizda his qilib turibmiz.

Eng muhimi, bu islohotlar yildan yilga jadallashib, ortga qaytmas tus oldi. Oldimizda esa g‘oyat ulkan maqsad va vazifalar, mashaqqatli marralar turibdi. Bunday muhim pallada har bir kun, har bir yil, o‘tayotgan har bir fursat g‘animat. Shu ma’noda, 2025-yil Yangi O‘zbekistonimiz o‘z taraqqiyotining

Salim DONIYOROV,
O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan jurnalist

kabi xalqaro yirik anjumanlar o‘tkazilgani ham buni tasdiqlab turibdi.

Umuman, 2025-yil O‘zbekiston uchun shunchaki navbatdagi taqvim yili emas, balki mana shunday salmoqli, tarixiy natijalar bilan bir qatorda, “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasidagi islohotlarning **miqdordan sifatga o‘tish davri** bo‘ldi.

Bunda muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning fidokorligi, Yangi O‘zbekiston tinchligi va taraqqiyoti, xalqimiz farovonligi yo‘lida tinim bilmasligi, yurt qayg‘usida yonib yashashi, shu bilan birga, barchamizni mana shunday ezgulikka da’vat qilishi hal qiluvchi omil bo‘ldi. Binobarin, Prezidentimizning ushbu yildagi faoliyati, jumladan, millatimiz, davlatimiz taqdiriga doxil ulkan yutuqlar qo‘lga kiritilgani, 2025-yilning mamlakatimiz va dunyo tarixida alohida o‘rin olgani sabab, ushbu voqelikni bir to‘plamda – **“Yurt qayg‘usida 365 kun”** nomli kitobda jamlash va keng jamoatchilikka taqdim etishga qaror qilindi.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning 2025-yildagi faoliyati tahliliga bag‘ishlangan ushbu kitobda milliy taraqqiyotimizning navbatdagi yangi bosqichini boshlab bergan islohotlar tahlil qilinib, erishilgan tarixiy yutuqlarimiz sanama sana, kunma kun bayon etilgan.

Kitobda Prezidentimiz faoliyatining 2025-yildagi sarhisobi **oylar kesimida** talqin qilingan. Har bir oyga bo‘lingan boblarda davlat dasturi ijrosi, aholini ijtimoiy himoya qilish, iqtisodiy o‘sish sur’atlari, yil davomida ishga tushirilgan yangi loyihalar, tamal toshi qo‘yilgan yirik obyektlar, hududlarga va xorijiy davlatlarga tashriflar, xorijdagi vatandoshlar bilan uchrashuvlar, hayoti tubdan o‘zgargan oddiy odamlar dil izhorlari, xalqaro nufuzli tadbirlardagi ishtirok tafsilotlari yoritilgan. Davlatimiz rahbari va mamlakatimizda kechayotgan ortga qaytmas islohotlarga **xalqaro hamjamiyat** tomonidan bildirilgan **ishonch va e’tiroflar** ham kitobdan joy olgan.

Bundan tashqari, kitobdan Prezidentimizning Markaziy Osiyo davlatlari hamjihatligini yuksaltirish orqali global siyosiy-iqtisodiy jarayonlarda yanada jozibali va kuchli mintaqaga aylantirish, mintaqa davlatlari o‘rtasidagi bahsli chegara masalalarini uzil-kesil hal etish borasidagi tashabbuslari o‘rin olgan. Dunyoda kechayotgan qurolli to‘qnashuvlar, o‘zaro qarama-qarshiliklarni tinch, o‘zaro diplomatik yo‘llar orqali hal etish, global iqlim inqiroziga qarshi kurashda kuchlarni birlashtirish, “yashil” taraqqiyotni qo‘llab-quvvatlash, dunyo miqyosida kambag‘allikka barham berish kabi o‘tkir global muammolarga doir taklif va tashabbuslariga keng o‘rin ajratilgan.

Bu yil muqaddas yurtimizda yangi davr islohotlari boshlanganiga 10 yil to‘ladi. Tarixan nihoyatda qisqa mana shu davrda mamlakatimiz yetakchisi Shavkat Mirziyoyev yo‘lboshchiligida misli ko‘rilmagan, olamshumul natijalarni qo‘lga kiritdik. Dunyo sahnasida “Yangi O‘zbekiston ruhi”, xalqimiz, jamiyatimiz vujudida esa “Yangi O‘zbekiston orzusi” paydo bo‘ldi. O‘tayotgan **o‘n yil** mobaynida o‘zligimizni qaytadan tanidik, davlatimiz rahbari Yangi O‘zbekistonni dunyoga ochib berdi, dunyo ham bizga quchoq ocha boshladi.

Bir so‘z bilan aytganda, **“Yurt qayg‘usida 365 kun”**ni o‘qir ekansiz, ko‘z oldingizda 2025-yilda erishilgan olamshumul yutuqlarimiz kino tasmasidagi kadrlardek tizilib o‘taveradi. Bu esa bir yil davomida erishilgan yutuqlarimiz zamirida bedor tunlar, tinimsiz mehnat va xalq, yurt qayg‘usida yashash qanchalik og‘ir yumush, lekin shu bilan birga, bu nihoyatda sharafli tole ekanini anglatadi.

Yana bir muhim jihat: o‘quvchi-yoshlarga qulaylik yaratish maqsadida kitobda zamonaviy yechimlar, xususan, QR-kodlardan samarali foydalanilgan.

hal qiluvchi bosqichiga qadam qo‘ygan yil sifatida tarix sahifalariga muhrlanganini alohida ta’kidlash o‘rinli.

Prezidentimiz ta’biri bilan aytganda, bu davrga kelib **“biz islohotlarni aniq amaliy natijaga aylantirishni o‘rgandik. Buning tasdig‘ini tobora yangicha qiyofa kasb etib borayotgan shahar va qishloqlarimizda, zamonaviy korxonalar, savdo-servis maskanlari, maktab, bog‘cha va shifoxonalar, obod ko‘cha va mahallalar, transport-logistika tizimi, raqamli xizmatlar misolida yaqqol ko‘rish mumkin”.**

Biz nima uchun 2025-yilni mamlakatimiz va xalqimiz hayotida tarixiy yil sifatida e’tirof etyapmiz? Bu savolga javobni ayrim raqamlar misolida aytib o‘tsak, menimcha, maqsadga muvofiq bo‘ladi.

2025-yil tarixda birinchi marta O‘zbekistonda yalpi ichki mahsulot hajmi 145 milliard dollardan, oltin-valyuta zaxiralari 60 milliard dollardan oshdi. Eksport hajmi 23 foizga oshib, 33,4 milliard dollarga, iqtisodiyotimizga jalb qilingan xorijiy investitsiyalar hajmi esa 43,1 milliard dollarga yetdi.

2025-yil O‘zbekistonning xalqaro maydondagi obro‘-e’tibori va nufuzi hamda xalqaro reytinglardagi o‘rnini mustahkamlashda ham alohida ahamiyatga ega davr bo‘ldi. Xususan, yetakchi xalqaro reyting agentliklari mamlakatimizning suveren reytingini “BB -”dan “BB” pog‘onasiga ko‘tardi. “Bu bizga nima beradi?” degan savol ko‘pchilikka qiziq, albatta. Birgina ana shu o‘zgarish tufayli chetdan jalb qilinadigan resurslarning foiz stavkasi 1-1,5 punktga pasayib, tashqi qarz xarajati yiliga kamida 300 million dollarga kamayadi.

Shuningdek, Jahon banki e’lon qilib boradigan Davlatlarning texnologik yetuklik indeksida O‘zbekiston 71 pog‘ona yuqori ko‘tarilib, dunyoning TOP-10 ta mamlakati qatoridan joy oldi.

2025-yilda 5 million aholi daromadli bo‘lishi hisobiga ishsizlik darajasi 5,5 foizdan 4,9 foizga tushdi. Qariyb 1,5 million ehtiyojmand aholi kambag‘allikdan chiqdi, ilk bor 1435 ta mahalla “kambag‘allikdan xoli” hududga aylandi. Pirovardida, kambag‘allik darajasi yil boshidagi 8,9 foizdan 5,8 foizga tushdi.

Albatta, qisqa muddatda bunday natijalarga erishish o‘z-o‘zidan bo‘lmaydi. Buning uchun dunyodagi ijobiy yutuqlar o‘rganilib, kambag‘allikni qisqartirish bo‘yicha **Yangi O‘zbekiston modeli** yaratildi. Xalqaro jamoatchilik bu modelni e’tirof etdi.

O‘tgan yili futbol bo‘yicha O‘zbekiston milliy terma jamoasi tarixda ilk bor Jahon chempionatiga yo‘llanmani qo‘lga kiritgani, 17 yoshlilar o‘rtasida Osiyo chempionatidagi his-hayajonlarga boy yutug‘imiz, shaxmat bo‘yicha o‘rnatilgan rekordlar sport yo‘nalishida qo‘lga kiritilgan yutuqlarimiz salmog‘idan dalolat berib turibdi.

O‘z navbatida, 2025-yil mamlakatimiz uchun xalqaro miqyosda ham samarali muloqotlar platformasi davri bo‘ldi. Yurtimizning xalqaro nufuzi sezilarli ko‘tarilib, dunyo nigohi O‘zbekistonga qaratildi. Davlat va hukumat rahbarlari darajasida o‘tkazilgan ikki tomonlama uchrashuvlarning qariyb 60 taga yetgani, O‘zbekistonning yuqori darajadagi delegatsiyalari dunyoning 93 davlatida xizmat safarida bo‘lgani yoki yurtimizda Parlamentlararo ittifoq, BMT fuqarolik xizmati, YUNESKO Bosh konferensiyasi, Xalqaro iqlim konferensiyasi

MA’NILAR MAXZANI

Boshlanishi 1-sahifada.

“Milliy kitobxonlik harakati” mamlakatning barcha hududlarini qamrab oladi. Unda umumta’lim maktablarining 1-sinfdan 11-sinfgacha bo‘lgan o‘quvchilari ishtirok etishi mumkin. Bunday harakatlar ijrosida Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi, Yoshlar ishlari agentligi xodimlari, jamiyatning ziyoli qatlami, olimlar, muallimlar, adiblar, kutubxonachilar beqiyos xizmat qiladi.

Yaxshi kitob – ma’nilar maxzani. Yaxshi kitob yolg‘iz odamga eng ishonchli hamroh, beminnat do‘st; nasihatga zarurati bo‘lgan kishiga eng dono maslahatgo‘y...

Haqiqat timsoliga aylangan yaxshi kitoblar, odamning tafakkur olamiga ma’naviy-ruhiy ozuqa beradigan bebaho bitiklar tarixiy davr sinovlaridan o‘tadi. Tabiiyki, bunday umrboqiy asarlarni bir kunda yoki bir o‘tirishda yozish qiyin. Qolaversa, asrlardan asrlarga o‘tadigan, dunyo ahlini o‘z haqiqatlari bilan maftun etadigan kitoblarni yozish har kimning ham qo‘lidan kelmaydi. Qog‘ozni tiriltirish, kitobga ruh va jon baxsh etish – iste’dod egalarining, chinakam olimlarning, qalbi toza adiblarning qismati.

2

Darvoqe, kitob o‘qiganlarning hammasi ham oqil va dono, farosatli va maslahatgo‘y bo‘ladimi? Ko‘p kitob o‘qish bilan maqtanib kibrga ketish, o‘zini boshqalardan baland tutish madaniyatdanmi? Yuzlab, minglab kitoblarni o‘qib uqmaganlar, hayot tarziga, axloqiga, vijdoniga, iymoniga tatbiq etmaganlar borligidan ko‘z yumish haqiqat yuziga teskari boqishdir. Kitobdan olingan bahra “oh-oh” va “o‘h-o‘h”larsiz, ko‘z-ko‘z qilinmasdan ichkarini tozalash, ichkarini nurlantirish uchun yo‘naltirilgani ma’qul ish. Oddiy dehqonning boshoqlagan piyozlari yoki cho‘ponning qo‘ylari bilan qilgan “suhbatlari” – hayot kitobining oltin sahifalari sanaladi. Yuzlab hikmatli kitoblar o‘qigan olimning yaqinlari – ota-onasi, farzandlari, jufti haloli, qarindosh-urug‘i, do‘stlari ko‘ngliga yetkazgan chigitday ozori iymoni toza odamni o‘ksitadi. O‘qigan muqaddas kitobiga amalsiz kimsaning maxsus tayyorlanib, davralar to‘rida “dono”ligi bilan odamlarni lol qoldirish niyatida yolg‘on-yashiqni o‘zidan qo‘shib bulbuligo‘yo bo‘lganidan ko‘ra, go‘yo umrida biror kitobni qo‘liga ushlab ko‘rmagandek, hech narsa o‘qimagandek jim o‘tirib, sukut saqlash ming bora yaxshi. A’lodir...

Inson hayotiga tatbiq qilingan foydali, hikmatli kitoblarning umri har kuni uzayadi. Hayotda dasturga munosib kitob abadiy tirik bo‘ladi. Yashaydi.

Kitob qadrini bilgan olimlardan biri kitoblar dunyosini ummonga o‘xshatadi. Bu “ummon” bag‘riga sho‘ng‘ib, dur-u javohirlar yig‘ish, o‘ziga munosib yo‘l topish, chin dildan bahramandlik baxtiga erishish, tabiiyki, odamning pokiza didga, kitobxonlik madaniyatiga bog‘liq. Aslida, umr bo‘yi mutolaa qilganda ham aniq bir soha yo‘nalishidagi kitoblarni o‘qib tugatish qiyin bo‘ladi. Lekin madaniyatli kitobxon vaqtni g‘animat bilib, dunyo adabiyotining go‘zal namunalarini, shoh asarlarni, albatta, tanlab o‘qiydi. To‘g‘risi, bugungi shiddatli zamonda turli saviyada bosilayotgan ilmiy-nazariy, tarixiy-badiiy kitoblar ana shunday tanlash ehtiyojini taqozo etadi.

3

“Milliy kitobxonlik harakati” xususida, kitobning qadr-qiymati haqida fikr yuritgan mahali o‘z mutolaalarim tufayli yuzaga kelgan hikmatli so‘zlar xayolimda aylana boshladi. Dunyodagi turli tilli minglab, millionlab odamlar go‘zal va boqiy kitoblar tilida dildan suhbatlashadi. To‘g‘risi, umrboqiy kitoblar o‘z muallifi va u mansub millatni dunyoga tanitadi. Shaxsan o‘zim o‘qish jarayonida “Kitob o‘qilmagan kun – yashalmagan umr”, degan hikmatni topdim va unga baimkoni qadar amal qilib yuraman. Menimcha, yaxshi kitoblar mazmuniga muallifning pokiza qalbi, yurak urishi, teran nazari va davr manzarasi muhrlangan bo‘ladi. Shu bois yaxshi kitob yolg‘iz odamga eng ishonchli hamroh, beminnat do‘st; nasihat zarurati bo‘lgan kimsaga eng dono maslahatgo‘ydir. To‘g‘ri yo‘lga boshlaydigan kitob yolg‘izning do‘sti, musofirning yo‘ldoshi, faqirning boyligi, bemorning tabibidir...

Aslida mo‘tabar kitoblar odamni odamdan, jamiyatni jamiyatdan, hatto tarixiy davrlarni o‘zaro farqlashga yordam beradi. Kitob o‘qib ruhini ma’rifat bulog‘idan oziqlantirgan odam hamma vaqt huzur-halovat va xotirjamlikda faoliyat olib boradi. Prezident tomonidan boshlab berilgan “Milliy kitobxonlik harakati” bugungi ma’naviy-madaniy, adabiy-ilmiy salohiyatni oshirishga, ushbu sohadagi tashkiliy va tashviqiy ishlarni rejali rivojlantirishga yordam berishi tabiiy. Ayniqsa, maktab ta’limida tub o‘zgarishlar bo‘ladi. Uchinchi Renessans voqeligiga mos qalbi butun kashfiyotchilar avlodi maydonga kelishidan umidimiz bor.

Bolalikdan o‘qishga mehr qo‘ygan yoshlar o‘z hayoti uchun kerakli yo‘l-yo‘riqni, bir tomondan, ota-ona va muallimlaridan, ikkinchidan esa, tabiiyki, sohaga oid adabiyotlardan oladi. Kitobdek tabarruk manba yordamida kasbga ham yo‘naltiriladi, bilim zaxirasi to‘planadi. Kitobxonlikni kuchaytirish masalasi kun tartibiga Davlat rahbari tomonidan qo‘yilgani bejiz emas. Buning negizida kitobni bilib tanlash, anglab o‘qish, o‘qib amal qilish turadi.

“Milliy kitobxonlik harakati”ga o‘quvchilar talabida bo‘lgan eng bebaho kitoblarni ko‘p adadda, arzon narxlarda bosib chiqarish va ommaga yetkazish jarayoni ham taalluqli, albatta. Shubha yo‘qki, millatning dovrug‘ini olamga yoyadigan qadriyatlardan biri umrboqiy kitoblardir. Kitobdan bilim, zavq-shavq va bahra olish odamning botinini, ruhini tozalaydi.

4

Kitobxonlikni shakllantirish uchun oila davrasi va maktabgacha ta’lim muassasalari katta ahamiyatga ega. Uylarida televizor ko‘rib o‘tirgan ota-onaning bolalariga kitob o‘qi, deb nasihat qilishlari natija bermaydi. Avval ota-onalarning o‘zi kitobxon bo‘lishi, kitob o‘qib, undagi ayrim epizodlarni gapirib berishlari ma’rifatli oilani shakllantiradi. Bolalikda otam bizga “Kalila va Dimna”dan parchalar o‘qib, turli rivoyatlarni aytib berganlarini hali-hali eslayman. Alisher Navoiy va Maxtumqulidan yod aytgan she’rlarini bugun ham orasira yoddan takrorlab yuraman. Rahmatli otam muallim edi. Har kuni sahar ko‘zimni ochgan mahal otamning kitobga tikilib o‘tirganini, yozayotganini, o‘quvchilarga beriladigan navbatdagi saboq uchun tayyorlanayotganini ko‘rar edim. Bizda kitobga mehr-muhabbat shundan paydo bo‘lgandir balki.

Bugun kitob o‘qiyotgandan ko‘ra yozadiganlar ko‘payib ketdi. Ayrim grafomanlardan o‘qigan asarlari surishtirilsa, o‘zlarining o‘quvchi emas, balki yozuvchi ekanini hazil qilib bo‘lsa ham oshkora aytishadi. Odamning qanday kitoblarni o‘qishi va yozishiga qarab, uning kimligi hamda dunyoqarashiga baho berish ham mumkin. Bolalik, yoshlik davrida ko‘p o‘qiganlarning so‘z boyligi ortadi, fikrini aniq va lo‘nda ifodalaydi. Shuningdek, badiiy asarlardan parchalar yod olish ham aqlni charxlaydi; adabiy-estetik did tarbiyasi uchun katta foyda keltiradi. “Yosh kitobxon”, “Yosh kitobxon oila”, “Jadidlar izidan” kabi Respublika miqyosidagi ma’rifiy tanlovlarda hakam sifatida qatnashib, shunday tabiatli yoshlarning yil-yildan tarbiya topib borayotganiga shaxsan o‘zim guvohman.

Bu tanlovda qatnashadigan yoshlar shuurida adolatga, xolislikka, ochiq-oydin bahs hosilalariga tugal ishonch paydo bo‘lganidan mamnunman. Chunki kitob olamida g‘irromlik va angishvona o‘yinlari, masxarabozlik va maymunlik tomoshalari o‘zini oqlamaydi. Kitoblar olami – jiddiy, ma’rifatli, madaniyatli, adolatli, haqqo‘y, iymonli, vijdonli, mehr-muruvvatli, mard, oriyatli, jasoratli va shu kabi o‘nlab go‘zal fazilatlarga ega insonlar o‘zaro bir tilda yurak-yurakdan gurunglashadigan begidir, bebaho bir g‘aroyib olamdir. Bu olamga gard yuqmasin!

5

Kasb taqozosiga ko‘ra adabiyotshunoslik kitoblarini ko‘proq o‘qiyman. Ulardan olingan yangi fikrlarni universitet talabalari auditoriyasiga olib kiraman. Demak, ilmiy-nazariy yangiliklarni shu soha qiziquvchilari bilan o‘rtoqlashaman. Agar ularda o‘zim o‘qigan kitoblarga qandaydir qiziqish uyg‘ota olsam, vazifamni bajargan bo‘laman. Talabalarim orasida men tavsiya qilgan kitoblarni o‘qib, keyinchalik dissertatsiya ishlarida foydalanganini ko‘rib xursand bo‘laman. Bilimli, ko‘p kitob o‘qigan ziyolilar o‘ziga ravo ko‘rgan ma’naviyat ne’matlarini boshqalarga ham ilinishlari lozim. Buning tagzaminida hikmat bor. Ilmni qizg‘anish – baxillik va jaholat sanaladi. Ma’rifat talabidagi o‘quvchiga kitob o‘qishning eng unumli va foydali yo‘llarini o‘rgatish lozim. O‘qigan kitoblari to‘g‘risida qisqacha ma’lumotlar yozib qo‘yish, kitob nomi, muallifi, nashr yili va boshqa qirralarini maxsus daftarga qayd qilib borish kitobxonlik madaniyatining bir ko‘rinishidir. Arxivimda bir zamonlar shunday qaydlar yozilgan daftarlarim bor. O‘qilgan kitob izsiz yo‘qolib ketmasligi kerak. Inson hayotining qaysidir o‘rnida yaxshi kitob yordam beradi, albatta.

Kitoblar xotiralarga bog‘lanib ketadi. Kim menga qanday kitob sovg‘a qilgan va kim menga qanday kitobni o‘qish uchun tavsiya qilgan. Bu qiziq masala.

Yoshligimda ko‘p kitob o‘qishga harakat qilar edim. Ammo eng ta’sir qilgani – “Robinzon Kruzo”, zavq va qo‘rqinch aralashib ketgan edi o‘shanda. Yettinchi sinfda o‘qib yurgan paytlarim “Yulduzli tunlar”ni otam sovg‘a qilgan; shundan beri men Boburga va Bobur menga yo‘ldosh. Toshkentga endi kelib, talaba bo‘lgan davrimda “Yillar armoni” kitobiga Abdulla Oripovdan dastxat olganman.

6

Taassufki, juda ko‘plab kitoblar borki, odamlarga foyda bermaydi. Aslida o‘sha kitoblarni yozishga ham zarurat yo‘q edi. O‘qishga umuman ehtiyoj yo‘q. Bunday kitoblarda yangi gap, fikr, mulohaza, ma’lumot, hatto xabar ham anqoning urug‘i. Bu toifa kitoblar allaqanday hisobotlar, ro‘yxatlar, ismlar namoyoni va o‘zini o‘zi ovutish uchun yozilgandek taassurot qoldiradi. Haqiqiy asar, maqola – bular unutilmas muhr. Davr muhri, qalb muhri, yurak muhri, nazar muhridir. Taassufki, bosilgan kitoblar gohida bir kun ham umr ko‘rmaydi. Ammo tinimsiz bosiladi. Muqovalanadi. Do‘konlarga chiqadi. Yoki sadaqaga tarqatiladi. Ko‘pgina kitoblar boshqa kitoblardan ko‘chirib olingan ko‘chirmalar asosida yoziladi. Bunday yasalgan kitoblar uchun ilmoqli bir rukn topib qo‘ydim: “Ko‘rganlarimdan ko‘chirganlarim”, deb. Ayniqsa, adabiy-tanqidiy maqola va kitoblarda, adabiyotshunoslik asarlarida tushunarsiz tushunchalarni tushuntirish o‘rniga tushunarli tushunchalar tinimsiz tushuntiriladi. Gohida hech qanday siri, badiiyati bo‘lmagan romanlardan tadqiqotlar maydonga keladi. Tadiqiqot egalari ilmiy unvonlar oladi.

Bir zamonlar kitoblarni harflab o‘qishgan. Keyin so‘zma-so‘z o‘qishgan. Biror so‘z qoldirib ketilishiga odamning ko‘zi qiymagan. So‘ngra gaplar-jumlalar batafsil o‘qilgan. Biror gap yoki jumla qolib ketsa, o‘sha asarning mazmunidan o‘quvchi to‘la xabardor bo‘lmagan, albatta. Bunday mantiqiy zanjir adabiy matndagi genetik to‘qimalarni o‘zaro mustahkam ushlab turgan. Endi-chi? Ba’zi kitoblarni varaqlab o‘qish mumkin. Kitoblarni boblab, fasllab o‘qish mumkin va ularning tashlab ketilgan sahifalari uchun odam achinmaydi. Balki bunday kitoblarning annotatsiyasi yoki tumor o‘rnida yozilgan shapaloqdek o‘ngso‘z yo so‘ngso‘zini o‘qishning o‘zi kifoya qilsa kerak.

Eng qizig‘i, ayrim kitoblar borki, quruq muqova, yasama shakl, mazmuni muammo, zavq-shavq bilan o‘qiy olmaysiz. Bunday kitoblarda bema’ni ma’ni hukmronlik qiladi.

Yaxshi kitob – ko‘ngil chirog‘i. Yaxshi kitoblar vositasida buxoriylar, termiziylar, samarqandiylar, xorazmiylar, farg‘oniylar, shoshiylar, nasafiylar o‘laroq dunyoga dong taratgan ajdodlarga munosib avlod tarbiyalanadi. Millat dovrug‘ini kitoblar olamga yoyadi. Ma’rifattalab ziyo ahlining dillarini, ko‘ngillarini bir-biriga mustahkam bog‘laydi.

Shu e’tibordan bugun kitoblarni butun vujudi bilan berilib mutolaa qiladigan o‘quvchi-yoshlar va ularning istiqboliga kuyunchak ota-onalar uchun “Milliy kitobxonlik harakati”ning qadr-qiymati beqiyosdir.

Bahodir KARIM,
filologiya fanlari doktori,
professor

OYDIN KO‘CHALAR

Boshlanishi 1-sahifada.

Agar bularni faqat rasmiyatchilik uchun bajarsangiz ko‘p o‘tmay hafsalangiz pir bo‘ladi, ishdan ham, hayotdan ham ko‘ngil sovib ketadi. Chunki odamlar o‘z oilasidagilarning hasratini eshitishga toqat qilolmaydi ba’zan. Raislar esa butun mahallani eshitishi kerak. Eshitganda ham quduqday yutib ketish emas, ularga taskin berish, muammosiga amaliy yechim taklif qilish, qo‘lingizdan kelmasa ishning ustalariga yo‘llab qo‘yishingiz, birga yugurib-elishingiz zarur. Charchatadimi? Charchatmasa ham horitadi. Lekin odamlarning bir og‘iz “Rahmat, rais buva!”, “Baraka toping, Muxtor aka!” degan gapidan charchog‘ingiz chiqib ketadi.

Aslida hayotning mazmuni – el-yurtga foyda keltirish, odamlarga kerak bo‘lib yashash ekan. O‘zbekchilikda hayotning ham, faoliyatning ham yakunida bir savol beriladi: “Bu qanaqa odam edi?”. O‘shanda “Yaxshi edi” desalar, men uchun eng katta baxt shu. Buning uchun esa har kuni o‘zimga shu savollarni beraman: “Bugun qanday odam bo‘ldim? Mehnatimdan kimga foyda bo‘ldi? Ertaga qanday ishlarni qilishim kerak?”. O‘zini nazorat qila oladigan odam boshqalarning nazoratidan cho‘chimaydi. Ana shu nazorat xalq ishonchini oqlashda asosiy omil bo‘lib xizmat qiladi.

CHANG KO‘CHALAR, KENG KO‘CHALAR

Avvallari mahalla raislariga juda qiyin edi. Mahalla degan tuzilma odamlarga yordam berish tugul, raislarini maosh bilan ta’minlay olmasdi hatto. Oyliksiz ishlagan vaqtlarimiz ham bo‘lgan. Xalq mahalla idorasi desa “spravka” beradigan, yog‘ tarqatadigan, er-xotin mashmashasiga qozilik qiladigan joyni tushunib qolgandi. Shukr-ki, keyingi o‘n yilda mahalla tizimi qaddini ko‘tardi.

Kechagidek esimda: 10-15 yil oldin ham taksilar mahalla ichiga kirishdan bosh tortardi. Chunki 30-40 yillab asfalt ko‘rmagan ichki yo‘llar texnikaning azobi, poyabzalning ofati edi-da. Yomg‘ir yog‘sa yo‘l qaysi, chuqur qaysi farqlab bo‘lmasdi. Bu poytaxtdagi holat, endi boshqa hududlar haqida gapirmay qo‘ya qolay. Yoz kunlari ko‘chada yurishdan yurak bezillardi. Chang-tuproq yetmaganday, chiqindilar uyulib, hidi dimoqni yorardi. Qani endi rais bo‘lib, gapingni o‘tkaza olsang. Shuniyam iloji bo‘lmagan. Raislar muomala qilib, yo‘l-yo‘rig‘ini topib mahalla obodligini saqlab turishga harakat qilardi. Uyat bo‘lsa ham o‘ziga to‘q, tadbirkor aka-opalar ozgina bo‘lsa-da qo‘llab yuborarmikan, deb yo‘lga ko‘z tikib o‘tirardik. Endi bu gaplar o‘sha changlar ortida qolib ketdi.

Hozir Toshkent shahridagi deyarli hamma mahallaning ichki yo‘llari asfaltlandi, beton qilindi. Yo‘l bo‘yiga chiroqlar o‘rnatildi. Xonadonlardagi yashash sharoiti tubdan yaxshilandi. Keyingi yillarda elektr toki uzilishlari ko‘rsatkichi keskin tushdi. Obodonlashtirish ishlari tizimlashtirildi. Endi gap faqat odamning ichki madaniyati, jamoatchilik nazoratida qoldi.

O‘zgarishlar moddiy emas, ma’naviy jihatdan ham ko‘zga tashlandi. Bilasiz, mahalla tarixi ming yillarga borib taqaladi. Har bir davrda uni ildizlarini saqlab qolib, yangilash talab etiladi. Muhtaram Prezidentimiz mahalla tizimini yangilab berdi. Bizdan endi faqat ishlash qoldi. Shavkat Miromonovich mahallada mol-mulk solig‘idan tushadigan 10 foiz pulni mahalla byudjetiga to‘g‘rilab berdilar. Bu yildan boshlab 15 foizga chiqdi.

Butun yil mahallani rivojlantirishga bag‘ishlandi. Men o‘sha yig‘ilishda ishtirok etarkanman, ko‘zimga yosh keldi-da. Qachon bo‘lgan bunaqa sharoit mahalla raislariga? Qachon mahallalarimiz bunaqa obod bo‘lgan? Buni xalqimiz ham sezyapti, o‘z ko‘zi bilan ko‘ryapti. Odamlarda “Bo‘lar ekan-ku!”, “Iloji bor ekan-a?!” degan gaplar paydo bo‘ldi.

Bu faqat Toshkentda emas. Butun respublikamiz mahallalari avji o‘zgarish pallasiga kirdi. O‘zim ham hududlarga tajriba almashishga borib turaman. Yo‘lda ham, manzilda ham bir qurilish, bir yangi obyekt ochilishi, yangi gulzor, bog‘ parvarishi ustidan chiqaman. Men o‘ylaymanki, shu yilning oxirigacha mahallalar bundan-da gullab-yashnaydi.

Yurtdagi islohotlar odamlar dunyoqarashi va xatti-harakatlariga ham ijobiy ta’sir qilyapti. Avvallari mahallamizda ozmi-ko‘pmi o‘g‘riliklar, oilaviy ajrimlar qayd etilardi. Lekin, ko‘z tegmasin, to‘rt yildan beri bizning mahalla “yashil” toifada.

BIZNING KO‘CHADAGI TO‘YLAR

Men 2000-yildan, rais bo‘lgan kunimdan boshlab mahallada kimning uyida necha marta to‘y bo‘lganini daftarga yozib kelaman. Nega? Chunki bizda mahalla bilan kengashib to‘y-ma’raka o‘tkazish odati saqlab qolingan. Uch oy oldin chiqishadi ota-onalar to‘y kunini belgilash uchun. “Falon sanaga to‘y qilsak, mahallaning vaqti bormi? Nuroniylarimiz kelarmikan? Maslahat oshiga o‘zlari bosh bo‘lib bersalar” deb. Bu ham bir tarbiya, qadriyat.

Mahallada o‘zgarish qilmoqchi bo‘lgan rais o‘zidan, oilasidan boshlashi kerak. Bo‘lmasa xalq gapingni olmaydi. Yaqinda marhum akamning qizini uzatdik. Yuz kishi bilan to‘y o‘tkazdim. Bir oy oldin qizimni uzatganda ham yuz kishidan ko‘pini chaqirmadik. Bo‘lar ekan. Qaytanga boshog‘rig‘i kam, fayzli tantana bo‘ldi. Boshqalarni ham shunga undayapmiz. Yaxshi gap bilan, tushuntirish bilan maqsadga erishyapmiz.

27 yillik tajribamdan kelib chiqib aytsam, hali biron-bir fuqaro menga kelib: “Sen menga yomon gapirding, sendan noroziman”, demadi. Agar deydigan bo‘lsa, xursand bo‘laman, xato-kamchiligimni tuzataman. Agar mening ish tutumim ma’qul kelmasa, o‘sha kuni ariza yozaman.

Men motivatsiyani bilasizmi kimdan olaman? Yurtboshimizdan! Nimaga? Davlatimiz rahbari mahallaga shuncha e’tibor berib turgandan keyin, ishonchni oqlash kerak. Endi rosa ishlaydigan payt keldi-ku.

SO‘NGGI TOR KO‘CHA

Mahallamizni mukammal deya olmayman, albatta. Hali hal qilinishi kerak bo‘lgan bir nechta masala bor. Yonimizda 47 ta ko‘p qavatli uy tushdi. Ko‘chalarimiz torlik qilyapti: avtomobillarga ham, fuqarolarga ham noqulaylik tug‘diryapti. Ayniqsa, “O‘rikzor”, “Karvon” bozorlari yaqin bo‘lgani uchun mahallaning ichiga avtoulovlarni qo‘yib ketishyapti odamlar. Shu masalalar bo‘yicha tegishli tashkilotlarga murojaat qilganmiz. Ish olib borilmoqda. Shahar kengashi deputati sifatida o‘zim ham nazoratga olganman. Xudo xohlasa, jarayon nihoyasiga yetib qoladigan bo‘lsa, aholi ham rozi bo‘ladi degan umiddaman. Mana shu ikki-uchta masala hal bo‘lsa, boshqa hech narsa kerak emas. Hammasini Yurtboshimiz qilib beryaptilar-ku. Faqat biz munosib javob qaytarib, borini qadrlab, o‘zimiz ham hissa qo‘shishni o‘ylashimiz kerak.

YANGI KO‘CHALAR

Ramziy ma’noda mahallaning yangi ko‘chalari bu yangi oilalar hisoblanadi. Kelajak ham ularning qo‘lida. Mana, to‘rt yildan beri ajrim yo‘q bizda deb aytdim. To‘g‘ri, har bir oilada kelishmovchiliklar bo‘lib turadi. Nega desangiz, ayrim yoshlarimizda shukronalik yetishmayapti. Hamma narsa birdan bo‘lishini istaydi kelin, kuyov hali oyoqqa turmagan, o‘zini o‘qqa-cho‘qqa uradi... Tezroq shaxsiy uyi, mashinasi bo‘lsa, katta lavozimda ishlasa, yilda to‘rt marta dunyo kezsa... Bu narsalarga sekin-sekin erishiladi, albatta. Uning tagida mehnat yotibdi. Ko‘p qavatli binoga bitta-bitta zina bosib chiqiladi. Manaman degani ham o‘nta pillapoyani bir deganda hatlab o‘tolmaydi.

Shuning uchun biz nuroniylar, ziyolilar, faollar bilan xonadonma-xonadon yurib suhbatlashamiz. Yoshlar oilaga tayyormi – tayyor emasmi, aniqlaymiz. O‘zimizning savollarimiz bor. Bo‘lmasa, ularni oldin tayyorlaymiz oilaga.

Keyinchalik muammo chiqsa, oiladagilarga: “Baraka topkur, to‘yning kassetasini qo‘yib beraymi? O‘sha to‘yda biz endi opa-singilmiz, deb quchoqlashib ko‘rishganlaring esingizdami? Kuyov bola, kelin qizim, qarang, bir-biringizga qanday mehr bilan qarab turibsiz. Uzukka ko‘z qo‘yganday. Ko‘z tegdimi?”, desam o‘zlari darrov tushunadi.

JAHONGA TARALGAN KO‘CHALAR

O‘zbekiston xalq shoiri Muhammad Yusufning mahalla haqida ajoyib she’ri bor. Ayniqsa, “Mahalladan chiqqan G‘afur G‘ulomlar” degan satrini kitobxonlik, she’riyat kechalarida yoshlarga ko‘p takrorlayman. Shu she’rning yakunida ko‘tarinki band borki, xuddi, bugungi kunni tasvirlaganday:

Shoir emas, jarchi bo‘lsaydim agar,
Kim kelsa derdim men, qaysi sarhaddan:
Mehmon, markazni qo‘y, mahallaga bor,
Bizda mahalladan boshlanar Vatan!

Bugun mahallamizga chet ellik mehmonlar ham tashrif buyuradi. Ular uchun mahalla tizimi qiziq. Xalqimiz urf-odatlari, yashash tarzi, an’analarini saqlab qolayotgani hayratga soladi. Biz ham bemalol ularni qabul qilamiz, oydin ko‘chalarimizni sayr qildiramiz. Chunki bugun hech kimdan uyalmaydigan darajaga keldi sharoitlarimiz. Shu mahalla ko‘chalarida chopib yurgan bolalar sport va fan olimpiadalari, turli sohadagi musobaqalarda jahonga chiqyapti. Shuning uchun mahallamiz ko‘chalari jahon yo‘llariga ulanib ketgan. Bu uchtepaliklar ko‘ngliga tog‘day yuksalgan iftixor bag‘ishlaydi.

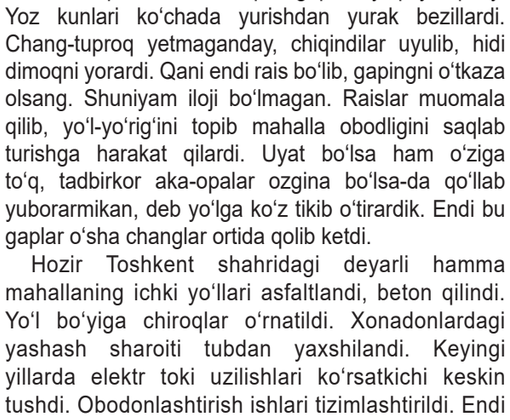
Yurtdoshlarimizni ham mahallamiz ko‘chalaridagi “Yashil makon” doirasida tashkil etilgan gulzor va bog‘chalarga gurungga taklif qilamiz. Mana, ko‘ring, havas qiling, bizning mahalla shu, xush kelibsiz, aziz mehmon, deymiz!

Zarnigor IBROHIMOVA yozib oldi.

TEATR

GAP SHAROITDA EMAS, SHAHDDA

O‘zbekiston davlat Yoshlar teatri “Qasamyod” spektaklining premyerasini O‘zbekiston davlat yosh tomoshabinlar teatri sahnasida namoyish etdi.

22-may oqshomi tomoshabinlar Turkiston yoshlarining taqdiri va hayotiy voqealarga asoslangan chuqur dramatik hikoyaning guvohiga aylandi. O‘tgan asrning 20-yillarida jadidlar tashkil qilgan “Ko‘mak” fondi orqali Germaniyaga ilm olish uchun yuborilgan yoshlarning orzulari, ichki kurashi va fojeali taqdiri sahnada ta’sirchan ifoda etildi.

1922-yilda Turkistondan ilk talabalar guruhi Germaniyaga yo‘l oldi. Ular Berlin, Kyoslin, Drezden va boshqa shaharlaridagi o‘quv dargohlarida iqtisodiyot, sanoat va qishloq xo‘jaligi kabi eng zarur sohalar bo‘yicha o‘qidi. Bu yo‘l ortida jadidlarning ma’rifat va taraqqiyot haqidagi buyuk g‘oyalari turardi. Ammo yoshlarni oldinda og‘ir sinovlar, qatag‘on va fojeali taqdir kutayotgan edi. Chet elda qolish imkoniyati bo‘lsa ham, ular Vatanga qaytishni tanladi. Chunki yosh turkistonliklar Abdurauf Fitrat boshchiligida Amir Temur qabri boshida ichgan qasamyodlariga sodiq edilar.

Biroq bolsheviklar hukumati bu yoshlarning erkin fikrlashi va Yevropa ta’limini olishini o‘z tuzumiga katta xavf deb bildi. Natijada, 1924-yildanoq ularni ortga qaytarish choralari ko‘rildi. Germaniyada o‘qib qaytgan deyarli barcha ziyoli yoshlar 1930-yillardagi “katta terror” davrida “Germaniya foydasiga josuslik qilgan” yoki “aksilinqilobiy tashkilot a’zosi” degan soxta ayblovlar bilan qatag‘on qilindi, otib tashlandi yoki surgun etildi.

“Qasamyod” spektaklida bu jihatlar Aziz Xo‘jayev, Muhammadjon Avazjonov, Abdulla Po‘latov va boshqa talabalar taqdiri misolida juda ta’sirchan, haqqoniy va mazmunli tarzda ochib berilgan. E’tiborga molik jihati, yosh aktyorlar bir vaqtning o‘zida bir-biriga mohiyatan zid bo‘lgan ikki xil obrazlarni tomoshabinga taqdim eta olgan.

“Qasamyod” – Vatanga sadoqat, xotira va o‘z e’tiqodidan voz kechmagan avlod haqidagi ta’sirchan sahna asari. Spektakl o‘sha tarixiy davr ruhi va muhitini, mash’um qatag‘on yillarining fojeaviy manzarasini to‘laqonli ochib bergani bilan diqqatga sazovor.

Sahnalashtiruvchi rejissyor va inssenirovka mualliflari – Aleksandr Gamirov. Pyesa mualliflari – Bahrom Irzayev va Javlon Jovliyev. Sahnalashtiruvchi rassom va liboslar muallifi – Pokizaxon Bekmurodova. Musiqiy bezak – Diyorbek Shirinov. Mazkur spektakldagi rollarni Shahboz Abdiyev, Otabek Ne’matov, Abdulaziz G‘anijonov ijro etgan.

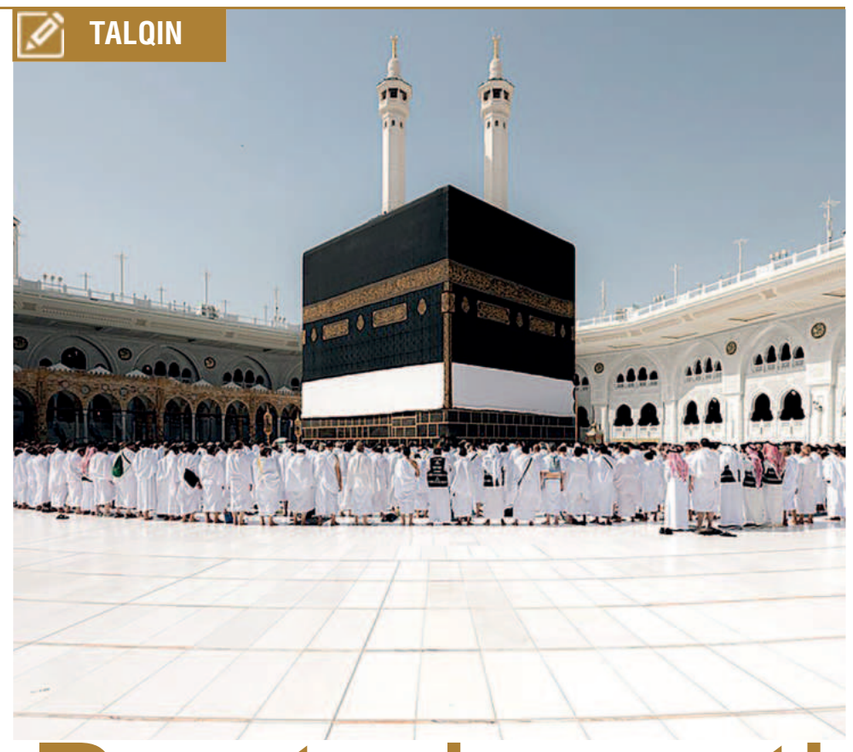
Tomoshabinlar orasida davlat tashkilotlari vakillari, harbiy xizmatchilar, huquqni muhofaza qiluvchi organlar xodimlari, jurnalistlar, yoshlar ishtirok etdi. Spektakl tomoshabinlarda chuqur taassurot qoldirdi, samimiy olqishlar esa ijodiy jamoa uchun katta e’tirof bo‘ldi.

Yangi sahna asari tinch va osoyishta, yorug‘ kunlarni asrab-avaylash, ma’rifatparvar bobolarimiz xotirasini mudom yodda saqlash, uni e’zozlash, istiqlolning, hurriyatning, yoshlar uchun Vatanimizda yaratilgan keng imkoniyatlar va sharoitlarning qadriga yetishga chorlashi bilan tomoshabinlarda katta taassurot qoldirdi.

Bir jihatga e’tibor qaratishni istardik: ayni paytda O‘zbekiston davlat Yoshlar teatri binosi ta’mirtalab bo‘lgani uchun jamoa boshqa sahnalarda asarlarini o‘zbek va rus tillarida taqdim qilib kelmoqda. Ularning ijod mahsulini tomosha qilib, sharoit yo‘q bo‘lganda shuncha natija bo‘lsa, barcha imkoniyat muhayyo qilinsa qanday asarlar yaratar ekan, deb o‘ylab qoladi kishi. Demak, natija doim ham sharoitga emas, balki istak, shahd va fidoyilikka ham bog‘liq ekan-da!

Otabek BAXTIYOR

TALQIN

Bayt ziyorati

Haqiqiy ijodkor qismati Vatan taqdiri bilan chambarchas bog‘liq keladi. Qaysi mavzuda yozmasin, asarlarining qon tomirida Vatan va Millatga muhabbat tuyg‘usi jo‘sh urib turadi. Ona yurtining yuksalishini ko‘rish – uning uchun quvonch manbayi. Tuqqan elining kamoli – umr mazmuni. Bul havaslardan farqli o‘laroq, chin shoir bu tuyg‘uni suiiste’mol qilmaydi.

So‘z gavharini toshga urmaydi. Uni qalb qo‘rida asraydi. Vatan – uning uchun jon va tan. Millat – or-nomus va sha’n. Tabiat go‘zalligini kuylasa, bu tuyg‘u yo‘ldosh. Orzu-armonini nazm etsa, shu tuyg‘u – sirdosh. Ona zamin uning uchun yurakdagi oh. Ko‘ngli mudom el dardiga dilxoh. O‘zbekiston xalq shoiri Sirojiddin Sayyid ana shunday ijodkorlardan. Shoir she’riyati ushbu fikrni tasdiqlaydi.

Baytulloh ziyorati – uni kim ham orzu qilmaydi, deysiz... Yurt rahnamosi hamrohligida xonayi Ka’baga kirib, Yaratgandan Vatan ravnaqini, millat baxtini tilamoq – bu necha yuz milliondan bir kishigagina nasib etadigan ulug‘ saodat! Toleyi kulgan ekan, shoir ana shunday buyuk sharafga noil bo‘ldi. “Millat baxtin so‘rar millat otasi” sarlavhali she’r – ana shu muqaddas ziyorat taassurotlari hosilasi:

Olloh nomi bilan boshladik
kalom,
Olloh dargohida eng oliy in’om.
Keldik – dil va tilda labbayka,
salom,
Bandaga ravodir Haq hidoyati,
Bizga nasib etmish Bayt ziyorati.

Muxammas shaklidagi she’rning har bandi shukrona ruhidagi “Bizga nasib etmish Bayt ziyorati” satri bilan yakunlangan. Har bir banddagi ushbu va unga qofiyadosh bo‘lib kelgan to‘rtinchi misra butun she’r mazmunini yagona estetik konsepsiya atrofiga birlashtirgan. Natijada so‘z durlari yagona nazm rishtasiga terilgan.

Shoir lak-lak odamzotni yaratgan, mehr-u karamini taratgan, olamni bir joyga – Ka’batullohga qaratgan buyuk Zotni vasf etar ekan:

Ming-ming hikmat erur
bir ishorati,
Bizga nasib etmish
Bayt ziyorati, –

deya shukrlar aytadi.

She’rda toabad munavvar shahar – Madinatun Nabiy vasfi, Yurt Egasining muborak ravzada elga ziyolar so‘rab duolar qilgan holati pok niyat va samimiyat, teran mazmun va yuksak badiiyat uyg‘unligida talqin etiladi.

Ana shu muborak dargohdagi holatni muftiy Shayx Nuriddin domla Xoliqnazarov mana bunday hikoya qiladi:

– “Prezidentimiz qo‘llarini duoga ochdilar-da, birinchi duolari: “Yo Rabbiy, duo qabul bo‘ladigan joyda sendan yolvorib so‘rayman, mening xalqimni tinch qilgin! Jonajon Vatanimni obod qilgin!” dedilar. Faqat xalqni so‘rab duo qildilar. Ikkinchi marta o‘zingiz uchun ham duo qiling, deb iltimos qildim. Yana qo‘llarini duoga ochdilar-da: “Yurtimning yoshlarini ilmli qilgin, saodatli qilgin, baxtli qilgin! Yurtimda hech notinchlik bo‘lmasin!” dedilar. Uchinchi marta yana aytdim: “O‘zingiz uchun ham duo qiling!” Yana xalqni duo qildilar. Men yig‘ladim. Unaqa joyda, azizlar, hech kimda xo‘jako‘rsinlik bo‘lmaydi. Men keyin Prezidentimiz haqlariga duo qildim.

Judayam kamdan kam bo‘ladi, hammaga ham nasib bo‘lmaydi, ularga Payg‘ambarimiz sallollohu alayhi vasallam yashagan, dafn qilingan joyni ochib berdilar. Avval Fotima onamizning uylariga kirib, keyin darchadan payg‘ambarimiz uylariga o‘tilar ekan. Shu yerga dafn qilingan, o‘sha yer matolar bilan o‘rab qo‘yilibdi. Rasulullo oldida turishni tasavvur qiling?! U yerdagi holatni aytib berolmayman...

Rasulullohning yonlarida turibmiz. “Menga kelib salom bersang, alik olaman”, degan zotning oldida “Assalomu alaykum” deb turibmiz. Prezidentimiz “Assalomu allaykum, yo Rasulullo. Men sizga sizning ummatingiz bo‘lgan O‘zbekiston xalqi, mo‘min-musulmonlarining salomini olib keldim, qabul qiling!” dedilar. Keyin hammamiz jo‘r bo‘lib salovat aytdik. So‘ng qibla tomonga qarab, qayta va qayta xalqimiz haqiga duo qildilar”.

Ruhoniyat bilan bog‘liq ana shu ta’sirli holatni shoir mahorat bilan qalamga oladi:

Najot ehromini biz o‘rab keldik,
Eng avval el-yurtga
baxt so‘rab keldik,
Ketmas toj-u davlat,
taxt so‘rab keldik,
Bordur har duoning o‘z ijobati,
Bizga nasib etmish
Bayt ziyorati.

She’rning keyingi bandi teran mohiyat behad ta’sirli ifodalangani jihatidan qimmatlidir:

Millat baxtin so‘rar
millat otasi,
Ko‘zlardagi yoshlar – dil ifodasi,
Bunda niyatlarning yo‘q nihoyasi.
Maqsad – yurt toleyi,
xalq saodati,
Bizga nasib etmish
Bayt ziyorati.

E’tibor berilsa, she’rning nainki har bir satri, hatto har bir so‘zi yagona maqsadga – Yaratgandan yurt toleyi va xalq saodatini so‘rashga qaratilgan. Millat baxtini so‘rayotgan Millat Otasi obrazi she’rga alohida ruh bag‘ishlab turibdi. Pok dil ifodasi bo‘lgan ko‘zlardagi yosh, nihoyasi yo‘q niyatlar bilan bog‘liq talqinlar – barchasi ana shu ezgu maqsadni mujassam etgani samimiy va ta’sirli chiqqan.

Shoirning toza ko‘ngil izhorlari o‘quvchini befarq qoldirmaydi. Qayerda, qanday holatda bo‘lmasin, el-yurt baxtini o‘ylash Vatanning har bir farzandi uchun farz va qarz ekanini mudom yodga solib turadi. Zero, asl she’rdan ko‘zlangan maqsad ham shu – o‘quvchi shuuriga ta’sir etmoq, uning qalbiga shaxs kamoloti va Vatan ravnaqi yo‘lida xizmat qilish tuyg‘usini joylamoqdir.

Nurboy JABBOROV,
filologiya fanlari doktori,
professor

TAVALLUD KUNLARI O‘TDI...

Zuhriddin ISOMIDDINOV

Boshlanishi 1-sahifada.

Yana boshqa shoirlarning...

Shunday. Ma’rifatli xalqlar eng atoqli shoirining yubileyini har yili nishonlaydi. Ruslarda bu – Pushkin, ukrainlarda Taras Shevchenko, olmonlarda Gyote va hokazo. Boshqa kishi, u buyuk sarkarda yo podshoh bo‘ladimi, ikki-uch Nobel mukofoti olgan olimmi, baribir, tavallud kuni har yili bayram qilinmaydi. Faqat millatning yuzi bo‘lgan eng ulug‘ shoir shu sharafga loyiq ko‘riladi.

O‘zbeklarda bu – Navoiy. Navoiyning tug‘ilgan kuni bizdagina emas, Afg‘oniston-u Tojikistonda, Qirg‘iziston, Qozog‘iston-u Turkmanistonda ham tantana qilinadi. Yana, davlatimizning qaysi yurtda elchixonasi bo‘lsa, o‘sha yerdagi vatandoshlarimizni chorlab, to‘y uyushtirishadi, har bir ishtirokchi o‘zbek ekanidan, Navoiyning avlodi ekanidan faxrlanadi. Vazirlik va oliy o‘quv yurtlarida, maktablar, harbiy qismlar va san’at dargohlarida har yilning 9-fevrali “Navoiy kuni”ga, she’riyat bayramiga aylanadi.

Navoiyning o‘lmas ruhi – millatni uyushtiruvchi qudratli ma’naviy omildir, globallashayotgan bugungi dunyoda o‘zbek ruhini saqlab turishimizda tengsiz madad berayotgan xaloskordir.

Keyingi yuz yilda o‘zbek adabiyotshunosligining asosiy masalasi Navoiy ijodini o‘rganish bo‘ldi. Yuzlab navoiyshunoslar yetishib chiqdi.

Qilingan behisob ishlar e’tirofga, tahsinga sazovor. Ammo Navoiy ijodi tubi ko‘rinmaydigan bepoyon ummonday. Shuning uchun har birimizning dilimizdan, shoir asarlarini u zotning sha’niga munosib ravishda teran tadqiq etyapmizmi, xalqimiz orasida yetarlicha ommalashtirish nasib bo‘lyaptimi, degan savollar kechadi.

To‘g‘ri, navoiyshunoslik avjida. Bu ish, Alisher Navoiy nomidagi xalqaro jamoat fondi ta’sis etilib, ish boshlagach, yangicha kuch olgani ham chin, ammo navoiyxonlik – ulug‘ shoirni xalqqa tanitish saviyasi ham o‘shanga munosib darajada bo‘lyaptimi?

Kamina navoiyshunos emas, shoir asarlarining oddiy bir muhibi. Shundan kelib chiqib, Alisher Navoiy asarlarini ilmiy-nazariy o‘rganish borasida emas, elimiz orasida ommalashtirish haqida biroz to‘xtalsam.

Qirq yildirki, 9-fevral oldidan Navoiyning, 14-fevral arafasida esa Boburning tavallud kuni munosabati bilan ma’ruza qilib berishga kaminani ham taklif qilishadi. Maktab-u dorilfununlarga, vazirliklarga boraman. Shuning uchun bunday kunlar qanday o‘tkazilishi haqida ba’zi mulohazalarimni aytsam.

Bilasiz, hozir nima ko‘p, “tadbir” ko‘p – har haftada bir necha yig‘ilish o‘tkaziladi. Shuning uchun har bir muassasada maxsus tadbir o‘tkazuvchi odam belgilangan. Aksar bayram va yubileylarning ssenariysiga ko‘ra, boshlovchi anjuman mavzuini e’lon qilib, uni “ochib berish uchun” shu tashkilot rahbari (yo o‘rinbosari)ga so‘z beradi. U besh-olti daqiqa gapirib, bu dargohga tashrif buyurgan shoirni yoki olimni minbarga taklif qiladi.

Mehmonning ma’ruzasidan so‘ng “badiiy qism”ga navbat keladi: o‘siq sochi ustiga salla qo‘ndirgan, chopon kiygan yigitlar, atlas ko‘ylakli qizlar sahnaga chiqib, “Kecha kelgumdur debon”ni, “G‘urbatda g‘arib shodmon bo‘lmas emish”ni necha bor tutilib, ma’nosini o‘zi ham tushunmay, uzib-buzib o‘qigan bo‘ladi, ko‘pincha baytlar esdan chiqib, to‘xtab ham qoladi.

Boshlovchining da’vati bilan olachalpoq chapak chalingach, “qutuldik”, deya yengil tortib, sahnani tark etishadi. So‘ng bir-ikki ashula yo raqs. Ashula ham Navoiy yo Boburdan emas, ko‘pincha Chokarning “Mustahzod”i bo‘ladi, raqs esa – “Andijon polkasi” va “Lazgi”!

Pirovardida “hurmatli mehmon”ga ramkaga solingan tashakkurnoma taqdim qilinadi, tadbir chindan ham bo‘lib o‘tganiga “yuqori” ham ishonch hosil qilishi uchun o‘n marotabalab rasmga tushiladi. Ana, tugadi, vassalom!

Navoiyga... shu kerakmi? Yo o‘zimizga?

Bir paytlar biz o‘qigan chog‘da Navoiy g‘azallariga bastalangan ashulalar aytilar, g‘azallari hayajon ila o‘qilar, shoir hayotiga oid sahna tomoshalari qo‘yilardi, unga necha kun tayyorgarlik ko‘rilardi. Anjumanda Navoiy ruhi kezardi. Hozir-chi, bormi o‘shanday davralar?

Ming xayriyatki, yo‘q emas, bor ekan. Shu yil 19-fevralda Toshkent viloyatining Parkent tumanida, Chingiz Aytmatov nomidagi qirg‘iz maktabida bo‘ldik. Butun dunyo ona tili bayrami kuniga bag‘ishlab o‘quvchilar dastur tayyorlagan ekan. Unda Chingiz Aytmatovning “Momo yer” asari bo‘yicha lavhalar, ayniqsa, jonli chiqdi. Bir o‘quvchi qiz To‘lg‘anoy rolida, fojiali lavhalarni shunday samimiy talqin etdiki, ko‘ziga yosh kelmagan tomoshabin qolmadi. Keyin esa, garchi Navoiy bilan Boburning tavallud kunlari avvalroq o‘tgan bo‘lsa-da, “Navoiy” dramasi (Uyg‘un va Izzat Sulton)dan aruzda bitilgan monologlarini bir qatra ham buzmasdan ijro qilishdi, qirg‘iz o‘g‘il-qizlari – o‘zbek tilida!

Toshkentda yo Qarshida ham qaysidir maktabda bu dramani shunchalik ijro qila oladigan o‘zbek yoshlari bormikin, deb o‘ylab qoldim, azizlar!..

Alhol, navoiyxonlikni yangi bosqichga ko‘tarmasak bo‘lmas. Ammo buning sharti qanday?

Menimcha, farzandlarimiz ulug‘ mutafakkir ruhidan uzoqlashmasin desak, shoirni XXI asr ruhiga moslashtirishga urinmaylik. G‘azallarini estrada janrida qo‘shiq qilish, dostonlarini G‘arb simfonik orkestri sadolari fonida o‘qish – Krilovning “Стрекоза и муравей” masalini qo‘lga likopcha tutib, katta ashula qilib aytish kabi beo‘xshov chiqadi.

Yoki “flesh-mob” yaratishni ayting. Bir necha rahbar yo aktyor jalb etiladi. Biriga avtobusda bir bayt ayttiriladi, so‘ng boshqasi keyingi baytni aeroportda, yana o‘zgasi uchinchi baytni dorilfunun auditoriyasida eplab-seplab o‘qiydi... Bular… bachkana, sun’iy emasmi?

Navoiy ijodi shu bilan ommalashadi deb ishonasizmi? Shoirning g‘azallari “uloq” qilinayotgani yo‘qmi?

Durust, urinishyapti, yo‘l izlashyapti, deylik. Ammo har bir dargohda, loaqal maktablarda Navoiy, Bobur kunlarini ertasigayoq esdan chiqib ketmaydigan qilib o‘tkazish uchun nima qilsak ekan?

Gap yubileyni chiroyli o‘tkazishdagina emas. Biz o‘zbeklik ruhidan uzoqlashib borayotganimizni e’tirof etaylik, uning oldini olishga intilaylik. Milliy ruhni boy bersak, orzu qilib intilayotganimiz – yangi tamaddunni barpo eta olmaymiz, amalga oshsa ham, u bizniki bo‘lmaydi.

Bamisoli, dov-daraxt ham, ekin-tikin ham tomiridan suv ichadi. Supsenziyali (o‘g‘it aralashtirilgan) suvdan bargi orqali oziqlangan daraxt mevasi biz o‘rganganday bo‘lmaydi. Shu kabi, o‘tmishidan uzilgan avlod ham tarixiy ildizlardan bebahra o‘sib qoladi, moziy ruhini his etmaydi.

Bu borada eng birinchi ishimiz – adabiyot muallimlarining o‘zi she’r o‘qishni bilishi. G‘azalni g‘azalday o‘qib, shuurimizga quyib qo‘yadigan o‘qituvchilar qolganmi maktablarda?

Yo‘q deyarli. Biz aruzdan ham, Navoiydan ham tobora olislab boryapmiz.

Afsuski, teatr sahnasida, TVda, radioda jaranglatib g‘azal o‘qiydigan suxandon-diktorlardan hech birining ijrosi aruzga tushmaydi, bari g‘azalni deklamatsiya qiladi. Axir, g‘azalning o‘z vazni-kuyi bo‘lar edi-ku!

Aruzdan bexabar muallim bolaga g‘azal o‘qishni qaydan o‘rgatsin? Shuni mulohaza qilib, aytamanki, maktabda adabiyotni “shoirning hayoti va ijodi” tarzida o‘rgatishday daqqiyunusdan qolgan usulni cheklab, masnaviy va qasida o‘qish, uqish borasida saboq bersak, u yog‘ini bolaning o‘zi kashf eta boshlaydi.

Ikki og‘iz maktab darsliklari haqida. Yodingizdami, bir paytlar “O‘qing a’lo, Bo‘ling dono...” degan mashhur bir she’r bo‘lardi? Uning misralari hamon qulog‘imizda jaranglaydi. Chunki bu she’r aruziy edi: hazaj bahrining musammani solim (mafoiylun, mafoiylun, mafoiylun, mafoiylun) vaznida edi. Uni “Toshkent irog‘i” ashulasi muallifi Miskin domlaning o‘g‘li Muhammadjon Qo‘shoqov yozgan. O‘shanday she’rlarni o‘qib, bola birinchi sinfdanoq g‘azal o‘qishga moyil bo‘lib qolardi, bu – Navoiy sari ilk qadam, yuksaklikka eltuvchi shotining birinchi bosqichi edi. Hozir esa uning dastlabki poyalari olib tashlangan – boshlang‘ich sinf darsliklarida aruziy she’r yo‘q. Yo, bolalar uchun g‘azal yozadigan shoir qolmaganmi?

Gunafshajon, gunafsha,
Kulishlaring chiroylik.
Bog‘imizda ochilib
Turishlaring chiroylik.

(Mafoilun foilun, Mafoilun foilun)

O‘zbek tili haqida, vatanimiz to‘g‘risida, ota-onamiz, Alisher Navoiy, tabiat... borasida hammamiz – butun millat biladigan, davralarda barcha qo‘shilishib aytadigan, birga kuylaydigan she’rlar ko‘pmi bizda? Hadeb “ko‘nglumo ko‘nglum” deya bermasdan, tashqariga ham bir qarab qo‘ysak-chi? Bugungi jamiyatning, ayniqsa, bolalarning ehtiyoji ham tashvishlantirishi kerak emasmi adiblarimizni?

2019-yil bo‘sag‘asida Prezident Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlisga Murojaatnomasida: “Muhitni yaratmas ekanmiz, oldimizga qo‘ygan yuksak marralarga erisholmaymiz. ...kadrlar dunyoqarashini o‘zgartirishimiz kerak”, deb da’vat etgan edi.

Sakkiz asrlik o‘zbek adabiyotining kamida yetti yuz yillik rivoji aruz asosida kechgan bo‘lsa-da, talabalarga, loaqal bo‘lajak filolog muallimlarga g‘azal o‘qish mutlaqo o‘rgatilmasligiga qanday vajimiz bor?

She’r o‘qishning o‘zi pirovard-maqsad emas. Kitob o‘qiydigan, badiiy asar mutolaa qiladigan bolalar ko‘paysin, deymiz. Ana o‘shalar dunyoqarashi keng, axloqi mukammal, tarbiyasi benuqson bo‘ladi. Qancha ko‘p bola adabiyotga oshno bo‘lsa, jamiyatda jinoyat shuncha kamayadi, korrupsiya keskin qisqaradi.

Pirovard-maqsad mana shu. Unga esa Navoiyni o‘qish orqali, shunchaki o‘qish emas, teran uqish orqali boramiz. Buning uchun bir qaraganda payqalmaydigan, arzimasday tuyulgan narsa – aruziy she’rdan zavq tuya olishga erishish kerak. Aruz bilmagan odam Navoiyga qanday yetishsin?

Alisher Navoiy – xalqimizning ma’naviy otasi. Ota tarbiyasini ko‘rmay o‘sgan bolaning esa holiga voy.

TALQIN

MUHTASHAM TOPISHMOQ

Nazar Eshonqulning “Giryon” romanini o‘qib...

Behzod QOBULOV

Eng avvalo, bu g‘alati romanni o‘qishga qiynalganimni aytmoqchiman. Asarni bir so‘z bilan ta’riflash lozim bo‘lsa, uni “topishmoq” degan bo‘lardim. Nazarimda, bu baho kamlik qiladi, yaxshisi, “Muhtasham topishmoq” deyman.

Nazarimda, erkin yozishimga xalal berayotgan yana bitta muammo bor. Roman haqida fikr yozishga chog‘landim, ammo kim bo‘lib yozaman – intellektual esseistmi yoki emotsional kitobxon? Har ikki yondashuvda ham muallifga va sizga – romanning potensial o‘quvchisiga ko‘p gaplarni aytgim keladi.

Kelishib olaylik. Men romanni yaxshi yoki yomon deydigan taqrizchi emasman. Unaqa gaplarni kutmang. Syujetni ixcham ravishda qayta hikoya qilish orqali bu yangi romanni o‘qimoqqa shashtingizni so‘ndirib, mazkur asar mutolaasidan tug‘iladigan estetik huzurdan sizni mosuvo qilgim ham yo‘q. Men bu asar o‘quvchi ongiga qanday o‘rmalab kirib borishini imkon qadar tushuntirmoqchi bo‘laman.

Asar syujeti sodda, lekin tanlangan shakl – janr o‘ta murakkab, matn juda interaktiv, hodisalar shu kunlarda bo‘lib o‘tadi. Voqealar uchta mustaqil, o‘zaro bog‘lanmagan va tub mohiyatiga ko‘ra chambarchas bog‘langan parallel olamlarda sodir bo‘ladi. Muallif roman strukturasi ustida jiddiy ishlagani seziladi: matn o‘quvchidan intellekt, muqarrar psixologik larzalarga tayyorgarlik talab qiladi.

O‘qish jarayonida mavzuning hayotmamot qadar qaltisligi, ifoda uslubining og‘irligi, yurakni ezadigan darajada ijikilab bayon qilingan tushlar, ong osti tasvirlari, muallifgagina ayon kodlar, sirli raqamlar, g‘ayrishuuriy ishoralar – mana shularning yuki yelkamni bosib turdi.

Tarsoning 20 varaqdan iborat tush tasvirini o‘qirkanman, zerikib ketdim, asabimga tegayotgan, g‘ashimni keltirayotgan va batafsil ming‘irlash bo‘lib tuyulayotgan bu matndan uzoqlashgim kelaverdi. Uch-to‘rt bet o‘qiyman, ko‘chaga chiqaman, aylanaman. Yana uch-to‘rt bet o‘qiyman, fikrim chalg‘ib ketaveradi. Ichimda og‘rinaman: “Dam olish kunlarimni rasvo qildi bu roman”. Bo‘ldi, o‘qimayman, deyman-ku... Biroz o‘tgach, bezovta bo‘laman, zamonaviy San’on va Tarso qissasi nima bilan yakunlanar ekan, degan qiziqish

ustunlik qilaveradi. Chunki asarning muqaddimasi – ekspozitsiya kitobxonni hayratga soladigan miqyoslarda go‘zal labirint ustiga qurilgan: qiz va professor tungi vaqtda (soat 22:37 da) suhbatlasha boshlaydi, siz ikki begona odamning skrinshotlarini yashirincha o‘qiyotgandek bo‘lasiz, halizamon bani odamga xos “anunaqa” intim gaplar boshlansami, degan shum gumon ko‘ngildan o‘tadi. Birovning nozik sirini bilishga qiziqish – o‘quvchining yoqasidan mahkam changallab, to romanning 148-sahifasigacha bir nafasda o‘qishga majbur qiladigan omil shu.

Dastlabki sahifalarda raqamli davr estetikasidan sarmast kitobxon 148-sahifa kelganda tuyqus boshqa olamga tushib qoladi. Shu nuqtada ong oqimi bayoni boshlanadi – tor joyga qamalib qolib yuragi yorilayozgan katta odam yoki keng dalada ozod shamolga ergashib chopayotgan uchqur tulpor kabi holga tushasiz, aralash hislar tug‘iladi. Kontrast. Asarning har bobida, har hikoyasi, har tasvirida katta-kichik, dardli-kulgili, o‘tmish-bugun, achinarli-yoqimli singari detallar kontrasti bor.

Mazkur roman o‘zbek adabiyotidagi shakliy izlanishlarning eng noyob namunalaridan biri bo‘lgani uchun uch yo‘nalishdagi hikoyalar haqida alohida to‘xtalishni ma’qul ko‘raman.

Birinchi yo‘nalish. Xonanishin professor – ruhshunoslik sohasi bo‘yicha tan olinmagan daho olim o‘tar dunyo ishlariga etak silkib, umr shomini o‘tkarayotgan rangsiz kunlarining birida unga notanish qiz telegramdan xat yozadi. So‘ngra uzun va sermazmun muloqotlar, sirlashishlar, hayotning mohiyati, Xudo, o‘lim, tushlar xususidagi ichkin suhbatlar boshlanadi.

Muloqotlar kuchayib, rivojlanib borgani sayin ular ko‘hna “Shayx San’on va Tarso qiz” hikoyatiga taqlidan telegramdagi yozishmalarida o‘zlarini shu nom (nikneym) bilan atay boshlashadi. Qiz endi Tarso bo‘lib yozadi, keksa professor San’on nomini oladi. Suhbat asnosida ma’lum bo‘ladiki, ular avvalroq ikki marta real hayotda ko‘rishishgan: dastlab qizning bolalik kezlarida va keyinroq u pyesa yozib, ko‘rsatishga olib kelganida.

Ikkalasining muloqoti mazmunini tashkil etadigan falsafiy g‘oyalar, qo‘rqinchli tushlar, qiz qachondir yozgan murakkab asar va o‘sha asardagi bosh qahramon – Yaldo ismli qiz o‘quvchini tafakkurning sirli zinalariga qavatma-qavat boshlab ketaveradi. Ha, men hozir yuqorida qandaydir mavhum va mahobatli, serqatlam jumla tuzib boshingizni qotirgan bo‘lsam, professor va Tarsoning virtual muloqoti ham sizni ana shunday tushuniksiz mahobat qarshisida giryon qiladi.

Keyin asar ichida asar paydo bo‘ladi, telegramda suhbatlashib o‘tirgan bu professor va qizning suhbatiga ergashib, qiz o‘zini tasvirlab yozgan pyesasi tahliliga qo‘shilib ketasiz. Sanoqsiz tushlarida nogiron ukasi va o‘gay otasini o‘ldirayotgani uchun aybdorlik hissi bilan yashayotgan Tarso professorga o‘z og‘riqlarini, bu og‘riqlarning paydo bo‘lish tarixini ma’lum qiladi. Tajribali psixolog, o‘jar olim esa bu tushlar kodlar ekanini anglaydi va qizga bu ruhiy labirintdan chiqish yo‘llarini ko‘rsatishga intiladi. Lekin qo‘lidan hech narsa kelmaydi. Qiz qotilligini tan oladi va internetdan g‘oyib bo‘ladi. Bundan keyingi voqea esa muallifning favqulodda topilmasi, dahshatli va alamli drama.

Ikkinchi yo‘nalish. Ayni paytda telegramdagi yopiq guruhlarda (ehtimol, o‘n-o‘n besh yillar avval mashhur bo‘lgan chat-forumlarda) 5-6 nafar adabiyottanir (ustoz Q.Yo‘ldosh so‘zi) odamlar gurunglashib o‘tiradi, fikr almashiladi. Professor bu virtual gurungning bahs mavzusiga qiziqadi, falsafa, adabiyot, psixologiyaga doir va yana allaqanday voqelikka aloqadorligi sezilib turadigan gurungni qunt bilan o‘qiydi. Shu joyini eslab qoling.

O‘quvchida savol tug‘iladi. Kim o‘zi bu nom-u nishoni g‘alati odamlar, nega ular Ko‘kboil, Jablit, Raqobil singari g‘ayriodamiy ismlar bilan nomlangan? Ularning forumga o‘xshagan virtual davra suhbati san’atning mohiyati haqidagi bahslardan boshlanib, keyingi o‘rinlarda qandaydir badiiy asarga doir xulosanamo gaplar bilan yakunlanadi. To‘g‘rirog‘i, ularning suhbati yakunlanmaydi, romandagi ishtiroki yakunlanadi.

Shunda gapning payrovidan tushunasizki, syujetni emas, fundamental g‘oyalarni muhokama qilib o‘tirgan bu odamlar davrasi siz bilan birga romanni o‘qiyotgan kishilar bo‘lib chiqadi! Ya’ni, roman o‘zini o‘zi muhokama qilayotgan struktura ekanligini tushunib qolasiz.

Boshida virtual davra suhbatini tushunib-tushunmay o‘qiysiz, asar voqealari rivojlanib borar ekan, sezasizki, bu interdistsiplinar insonlar, ya’ni ko‘plab fanlar qamrovida qomusiy fikr yuritadigan intellektual toifa berilib muhokama qilayotgan voqea – romanning o‘zi.

Soddaroq tushuntiraman. “Giryon” romani shaklan uch turli hikoyadan iborat: a) roviy; b) internetdagi yozishmalar; v) ong osti tasvirlari. Internetdagi yozishmalar ikkiga bo‘linadi: professor bilan qizning “lichka”si va telegram guruhda fikrlashayotgan odamlar. O‘sha telegram guruhida fikrlashayotgan odamlar siz o‘qiyotgan roman voqealari xususida gaplashib o‘tirganini tushunib qolasiz. Faqat bu g‘alati holatni – romanning noyob konstruktsiyasini kimdir ertaroq, kimdir kechroq payqaydi. Lekin muallif “shunday-shunday” deb konstruksiyani biron joyda izohlamaydi.

Uchinchi yo‘nalish ong oqimi tasvirlaridan iborat. Asarning bir qarashda zerikarli, ammo malham singari foydali qismi – shu. Tarso va professorning suhbatidan toliqqan kitobxon ong osti tasvirlari boshlanganida xayolga ergashib ketaveradi, ketaveradi. Muallif dastlab sizni bolalikning qo‘rqinchli ertagidan olib o‘tadi, so‘ngra alahsirashga o‘xshagan, g‘irrom munosabatlardan bezgan ko‘ngilning kechinmalariga to‘xtaladi, oxirida esa yo‘l – bunday psixologik asarga eng oqilona final uchun mos detal keladi.

Ong oqimi tasviri uchun tanlangan mangu doiradan iborat shahar va bog‘lovchi ichki yo‘llar, yo‘lsozlar hikoyasi juda serqatlam va absurd mohiyatini ochishi bilan mumtoz bir badiiy qiymatga ega. Nazar Eshonqul shu nuqtada o‘quvchi tafakkurini katta falsafiy dilemmaga ustalik bilan yo‘naltiradi. Bu dilemma mohiyatni ochishi emas, uni izohlashi bilan xotirangizga mahkam o‘rnashadi. Asar g‘alati ravishda tugadi, lekin eng oxirgi ong oqimi bayoni bilan muallif o‘quvchining yuziga tarsaki tortadi: qalbingdagi dastlabki idollar mangu yashaydi, baribir, ularga qaytasan! Keng ma’noda esa bunday deydi: o‘zliging seni bir umr ta’qib qiladi, dunyo qochib qutulish uchun juda tor.

Bu romanda alohida to‘xtalib sharhlash kerak bo‘lgan nuqtalar ko‘p. Deylik, har bir bo‘lim uchun tanlangan, suhbat o‘zaniga qarab almashib turadigan ranglar; aniq qayd etilgan muloqot vaqtlari; o‘qish emas, tomosha qilish hissini beradigan surat-skrinshotlar; umumiylikdan xususiylikka evrilish tasvirlari; muallif sezilar-sezilmas ravishda ongingizga muhrlayotgan falsafiy-psixologik bilimlar romanni noyob adabiy hodisaga aylantiradi.

Qizig‘i shundaki, romanni o‘qib bo‘lganingizda siz bir badiiy asar mutolaasini yakunlagan o‘quvchi holatida bo‘lmaysiz. Siz kuchli psixolog qabulidan qaytgan, yurak-yuragini o‘rtayotgan hasratidan forig‘ bo‘lgan odamga aylanasiz. Aristotel aytgan “katarsis” sodir bo‘ladi. Bundan ham qizig‘i shundaki, sal keyinroq roman voqealari, uning g‘alati konstruksiyasi, ong oqimidan iborat finalni eslab, psixolog-muallif yuragingizga joylab qo‘ygan absurddan dahshatga tushasiz. Xayr, katarsis. Yana kontrast.

Nafsilamrini aytganda, san’at shunday: ommaga yoqishga intilmaydi, o‘z-o‘zicha voqelik bo‘ladi, uni tushunish va his qilish o‘quvchining saviya-darajasiga bog‘liq.

MANFAATPARASTLIK EPIDEMIYASI

Boshlanishi 1-sahifada.

U yelka qisdi:

– Qo‘ysangiz-chi… O‘rningizda bo‘lsam, hammasini tashlab, biznesga ketardim. Zarilmi, shuncha kuyib-pishib?

Uning bu gapi menga malol keldi. Suhbat tugab, yo‘limiz ayrilganidan keyin esa qator savollar qalashdi xayolimda: Nega inson qilgan har bir ishidan, albatta, shaxsiy manfaat izlashi kerak? Nega umumiy foyda haqida o‘ylash bora-bora soddalik yoki “ahmoqlik”dek ko‘rila boshladi? Nega fidoyilik emas, o‘zini o‘ylash aqllilik sifatida qabul qilinmoqda? Bu savollar faqat menga emas, butun jamiyatga daxldordir.

Jamiyatni tashqi dushmanlardan ko‘ra ko‘proq ichki illatlar zaiflashtiradi. Ichki illatlar shovqin-suronsiz, ko‘zga ko‘rinmay, uzluksiz ta’sir qiladi. Faqat o‘z shaxsiy foydasini ustun qo‘yishga olib keladigan manfaatparastlik esa ana shunday illatlarning biridir. Agar u ommaviy tus olsa, jamiyat uchun epidemiyaga teng xavfni keltirib chiqaradi. Bunday muhit ildiz otgan jamiyatda ishonch susayadi, adolat qadrsizlanadi, hamkorlik o‘rnini raqobatning tajovuzkor shakli egallaydi.

Eng yomoni, manfaatparastlik jamiyatning barcha qatlamlariga birdek ta’sir qiladi: davlat boshqaruvidan tortib oilaviy munosabatlargacha, ta’limdan ma’naviyatgacha. Oqibatda bir zanjirning halqalari kabi ishonch inqirozi boshlanadi, korrupsiya ildiz otaveradi, axloqiy qadriyatlar yemiriladi, ijtimoiy keskinlik, yolg‘izlik va befarqlik kuchayadi. Odamlar boshqalarga ishonmagani uchun faqat o‘zini o‘ylaydi, hamma o‘zini o‘ylagani uchun ishonch yanada kamayadi. Shu tariqa, jamiyatdan “savob” va “yaxshilik” tushunchalari yo‘qolib boradi.

Aslida, jamiyatni boylik yoki kuch emas, balki o‘zaro ishonch, adolat va insof saqlab turadi. Agar bu qadriyatlar zaiflashsa, eng qudratli davlat ham ichidan yemriladi. Shuning uchun manfaatparastlik epidemiyasiga yo‘l qo‘ymaslik faqatgina axloqiy masala emas, bu jamiyatning kelajagi, barqarorligi va hatto mavjudligi haqidagi chora, demakdir.

ISHONCH – JAMIYAT USTUNI

Jamiyatni bir butun tizim sifatida ushlab turuvchi eng muhim ustunlardan biri – ishonch. Buni uzoq tarixga ega mahalla an’analari bilan tanilgan O‘zbekiston misolida ham yaqqol ko‘rish mumkin. Ilgari so‘zning o‘zi kafolat edi. Bugun esa hatto tanish odamga ham qarz berishdan oldin yozma kelishuv qilish odatiy holga aylanib bormoqda. Demak, ishonch sekin-asta shartnomalar bilan almashmoqda.

Atrofdagi manzaralarga boqing: poliklinika yoki davlat idorasidagi uzun navbatda ayrimlar “bir daqiqaga” deb oldinga o‘tib olishga urinadi. Buni ko‘rgan boshqalar ham o‘z navbatining kelishiga ishonmay, “yo‘lini qilish”ga harakat qiladi. Ustalarga ishonadiganlar ham kam qoldi. Ustalar ham buyurtmachiga ishonmaydi. Chunki so‘nggi vaqtlarda ikki tomonning ham o‘z va’dasiga amal qilmasligi bot-bot ko‘zga tashlanmoqda.

Ayrim tashkilotlarda faol va tashabbuskor xodim ishni yaxshilash uchun yangi g‘oya taklif qiladi. Ammo uni rag‘batlantirish o‘rniga qo‘shimcha vazifalar yuklanib, mukofot boshqalarga beriladi, natijada u keyingi safar tashabbus ko‘rsatmaydi. Buni ko‘rganlar esa “ortiqcha harakat qilishning foydasi yo‘q”, degan xulosaga keladi. Natijada jamoada sifat emas, minimal talabni bajarish ko‘nikmasi shakllanadi.

Ilgari mahallada eshiklar ochiq, bolalar qo‘shninikida bemalol o‘ynab yurar, uyni qo‘shniga topshirib ketish oddiy hol edi. Hozir esa aksar joyda temir eshik, kuzatuv kameralarini ko‘rasiz. Albatta, bu xavfsizlik chorasi, ammo shu bilan birga, jamiyatda ishonch inqirozining allaqachon boshlangani belgisi hamdir.

Ishonchning susayishi iqtisodiy sohaga ham ta’sir qiladi. Kichik biznes bilan shug‘ullanuvchi ikki tanish sherikchilikda ish boshlamoqchi bo‘ladi, ammo keyin “Pulni bo‘lishda muammo

chiqmasmikan?” degan shubha sabab, loyiha amalga oshmaydi. Yoki dehqonlar suvni navbat bilan ishlatish o‘rniga, har kim o‘zicha tortib olishga harakat qiladi – natijada pastdagi yerlar suvsiz qolib, hosil kamayadi. Umumiy resurs bor, lekin ishonch yo‘qligi bois, samara past.

Eng yomoni, ahvol shu tarzda davom etsa, ishonch inqirozi o‘z-o‘zini kuchaytiruvchi jarayonga aylanadi. Masalan, ko‘chada yiqilib tushgan odamga ba’zilar “keyin mendan guvohlik talab qilishadi”, “boshimga muammo orttirmay”, degan xavotir bilan yordam berishni istamaydi. Boshqalar ham befarq bo‘lishni ma’qul ko‘radi. Oqibatda insonlar yomon bo‘lib qolgani uchun emas, balki ishonchsiz muhit sabab bir-biriga yaqinlashmay qo‘yadi.

Borib-borib jamiyat bir butun organizmdan alohida “orollar” yig‘indisiga o‘xshash arxipelagga aylanadi. Bir mahallada yashovchilar bir-birini tanimaydi, bir tashkilotda ishlovchilar bir-biriga ishonmaydi. Umumiy mulk qarovsiz qoladi. Xiyobonda o‘rindiqni asrash o‘rniga sindirish, liftni ehtiyot qilish o‘rniga buzish holatlari esa “bu meniki emas”, degan munosabatdan kelib chiqadi. Umumiy manfaat hissi susayganda, umumiy mulk ham qadrsizlanadi.

Ha, azizlar, manfaatparastlikday jirkanch illatdan tug‘iluvchi ishonch inqirozi oddiy ijtimoiy muammo emas, balki jamiyatni ichidan yemiruvchi ko‘rinmas ofatdir. U sekin-asta, lekin uzluksiz ta’sir qiladi. Uning ta’siriga tushganlar bir mahallada yashasa ham, bir jamoa bo‘la olmaydi.

Hozirga qadar O‘zbekistonda hashar yo qo‘shnichilik kabi an’analar aynan o‘zaro ishonch tufayli yashab kelgan. Agar shu “ijtimoiy kapital” yo‘qolsa, uni tiklash juda qiyin bo‘ladi. Chunki jamiyatni parchalanishdan saqlab qoladigan eng mustahkam “sement” – bu qurol yoki ma’muriy choralar emas, balki insonlarning bir-biriga ishonish hissidir.

KORRUPSIYANING O‘Q ILDIZI

Manfaatparastlik ommaviy tus olsa, davlat tizimini izdan chiqarishi hech gap emas. Buning yorqin misollarini turli mamlakatlar tajribasida ko‘rish mumkin. Manfaatparastlik kuchaygan joyda lavozim – xizmat va mas’uliyat emas, imkoniyat manbayi sifatida ko‘riladi. Lavozimdan shaxsiy manfaat yo‘lida foydalanish korrupsiyaning o‘q ildizidir.

Masalan, ayrim davlatlarda neft yoki boshqa tabiiy resurslardan tushgan daromad aholi farovonligiga emas, tor doira manfaatiga xizmat qilgan holatlar ko‘plab kuzatilgan. Bir vaqtlar Braziliyadagi mashhur “Lava Jato” ishi davomida davlat neft kompaniyasi atrofida milliardlab dollarlik pora sxemalari ochilgan. Unga ko‘ra, qurilish kompaniyalari yirik shartnomalarni qo‘lga kiritish uchun siyosatchilarga pul to‘lagan, bu mablag‘lar esa siyosiy kampaniyalarga va shaxslarning boyishiga sarflangan. Natijada davlat mablag‘lari samarasiz ishlatilgan, iqtisodga zarar yetgan, jamiyatda esa siyosiy tizimga ishonch keskin pasaygan.

Bunday misollar o‘zimizda ham yetarli. Manfaatparastlik illati urchigan muhitda imtiyoz va rag‘batlantirishlar faqat o‘z yaqinlariga qo‘llanishi kuzatiladi. Yaqinda yoyilgan xabarlarga ko‘ra, Samarqand viloyati maktab ta’limi boshqarmasi boshlig‘i Sankt-Peterburgda o‘tgan bitiruvchilar bayramiga o‘z farzandi va jiyanini yuborgan. Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi o‘tkazgan tekshiruv natijalariga ko‘ra, Qo‘shrabot va Kattaqo‘rg‘on tumanlari hokimliklarining mansabdor shaxslari xorijiy xizmat safarlarida yaqin qarindoshlarini, jumladan, xotini, o‘g‘li va haydovchisini, shuningdek, safarga aloqador bo‘lmagan xodimlarni delegatsiya tarkibiga kiritgani aniqlangan.

Albatta, bu holatlarga nisbatan tegishli intizomiy choralar ko‘rilgan. Ammo byudjet mablag‘lari manfaatparastlik yo‘lida isrof etilishiga shunchaki jim turish mumkin emas. Ba’zan ta’sirli shaxslarning jazodan qutulib ketishi kuzatiladi. Oqibatda, aholida “qonun barcha uchun teng emas”, degan fikr shakllanadi. Bu esa huquqiy davlat tamoyiliga jiddiy zarba beradi. Mehnat emas, aloqalar hal qiluvchi omilga aylanadi.

MEHR O‘RNIGA HISOB-KITOB BOSHLANSA...

Agar manfaatparastlik ommaviy odatga aylansa, birinchi bo‘lib vayron bo‘ladigan maskan oila bo‘ladi. Chunki oila mehr bilan yashaydi. O‘zbek jamiyati asrlar davomida aynan oilaviy qadriyatlar tufayli mustahkam bo‘lib kelgan. Bir uyda bir necha avlod yashashi, qarindosh-urug‘ doimiy aloqada bo‘lishi, mahallaning katta oiladek ishlashi – bular tasodif emas, balki ijtimoiy xavfsizlik tizimi. Agar kimdir ishsiz qolsa, qarindoshi yordam beradi, yana kimdir kasal bo‘lsa, qo‘shnisi qarashadi. Shu ma’noda, bu tizimning asosi pul emas, ishonch va mehrdir. Ammo manfaatparastlik kuchaygan sari bu tizim sekin-asta yemirila boshlaydi.

Afsuski, bugun ayrim holatlarda turmush qurish ham qalblar birlashuvi emas, shartlar kelishuviga o‘xshab qolmoqda. Yoshlar bir-birini emas, biri-birining imkoniyatini baholayotgan holatlar uchramoqda. Uyi, mashinasi bormi, daromadi qancha, ota-onasi kim? Albatta, moddiy barqarorlik muhim, ammo u mehr o‘rnini bosganida, nikoh munosabat emas, investitsiyaga aylangan bo‘lar edi. Investitsiya esa foyda bermagan zahoti tugatiladi.

Bu holat ajralishlar ko‘payishiga olib keladi. Iqtisodiy qiyinchilik, ishsizlik yoki turmushdagi muammolar mehrga qurilgan oilani sindirmasligi mumkin, ammo faqat qulaylikka qurilgan munosabat bunday bosimga bardosh bera olmaydi. Keyingi yillarda ayrim oilalarda maishiy kelishmovchiliklar, moliyaviy muammolar yoki begonalashuv sababli ajralishlar muhokama qilinayotgani faqat statistika emas, balki ma’naviy signaldir. 2025-yilda 55 ming oila buzilib, 70 ming bola otasiz yoki onasiz qolgani bu gaplarga yaqqol misol.

Taassufki, qarindoshlik munosabatlari ham o‘zgarmoqda. Ilgari yordam beg‘araz bo‘lardi. Hozir yordam ham hisob-kitob bilan berila boshlandi. Kim to‘yga qancha to‘yona qildi, kim qaysi marosimga keldi yoki kelmadi – ayni shu omillar qarindoshlik munosabatlarini belgilab bermoqda. Mehr o‘rnini to‘yona daftarlari egallamoqda.

Manfaatga asoslangan munosabatlar insonni ruhan yolg‘izlatib qo‘yadi. Katta shaharda minglab odamlar orasida yashab turib ham, inson o‘zini keraksiz his qilishi mumkin. Yolg‘iz qariyalar, telefon qo‘ng‘irog‘ini kutib yashaydigan ota-onalar, bayramni sukutda o‘tkazayotgan insonlar – ular shunchaki g‘ariblar emas, jamiyatda sodir bo‘layotgan manfaatparastlik epidemiyasining ko‘zga tashlanayotgan yaqqol qurbonlaridir.

Eng yomoni, bu jarayon avloddan avlodga o‘tadi. Mehrga to‘ymagan bola katta bo‘lgach, boshqaga mehr bermaydi. Munosabatni ham foyda nuqtayi nazaridan baholaydi. Shu tariqa, manfaatparastlik nafaqat bugunni, balki ertani ham zaharlaydi. Natijada muqaddas oila qo‘rg‘oni zaiflashadi. Oilaning zaiflashishi – shaxsiy muammo emas, milliy masala. Oila mustahkam bo‘lsa, jamiyat har qanday inqirozni yengib o‘tadi. Oila yemirilsa, eng boy davlat ham ma’naviy jihatdan zaif bo‘lib qoladi. Mehr-oqibatga asoslangan jamiyatda inson o‘zini himoyalangan his qiladi, manfaatga asoslangan jamiyatda esa har kim o‘zini o‘zi himoya qilishga majbur. Birinchisi – jamoa, ikkinchisi – odamlar ichidagi yolg‘izlar to‘dasi.

NIZOLAR ILDIZI QAYERDA?

2018-yili Fransiyada yoqilg‘i soliqlari oshirilishiga qarshi boshlangan namoyishlar keng ijtimoiy norozilik harakatiga aylandi. Bu “sariq jiletlar” harakati edi. Namoyishchilar o‘zlarini iqtisodiy siyosatdan eng ko‘p zarar ko‘rayotgan qatlam deb hisoblashi va boylar manfaati ustun qo‘yilayotganini ta’kidladi o‘shanda. Bu holat iqtisodiy qarorlar ortidagi adolat hissi qanchalik muhim ekanini ko‘rsatadi.

Manfaatparastlik qashshoq va boy o‘rtasidagi farqni chuqurlashtiradi. Agar iqtisodiy o‘sishdan faqat tor doira foyda ko‘rsa, qolgan aholi o‘zini chetda qolgan deb his qiladi. Bu holatni Lotin Amerikasining ayrim davlatlarida ham kuzatish mumkin. Masalan, Chilida 2019-yili jamoat transporti narxining ozgina oshishi ommaviy namoyishlarga sabab bo‘ldi. Aslida, muammo faqat tarifda emas, balki yillar davomida to‘plangan tengsizlik va adolatsizlik hissida edi.

Ijtimoiy tengsizlik yuqori bo‘lgan joyda jinoyatchilik va zo‘ravonlik xavfi ortadi. Chunki inson o‘zini jamiyatdan uzilgan deb his qilsa, qoidalarga amal qilishga kamroq motivatsiya sezadi. Buni Braziliya yoki Janubiy Afrika kabi davlatlardagi katta ijtimoiy farqlar misolida ham ko‘rish mumkin – boylar hududlari alohida, kambag‘allar yashaydigan tumanlar alohida. Jamiyat bir hudud ichida ikki qutbga bo‘linib qolgan. Norozilik kuchaygan sari siyosiy beqarorlik xavfi ortadi. Arab davlatlarida 2010-2011-yillarda boshlangan “Arab bahori” voqealari ham qisman iqtisodiy tengsizlik, ishsizlik va adolatsizlik hissi bilan bog‘liq edi. Ko‘p yillar davomida to‘plangan norozilik bir nechta voqea sabab “portladi” va butun mintaqada siyosiy o‘zgarishlarga sabab bo‘ldi.

Lo‘nda qilib aytganda, manfaatparastlik epidemiyasi jamiyatni nafaqat ma’naviy va iqtisodiy, balki siyosiy jihatdan ham xavfga qo‘yadi. Agar jamiyatda “har kim o‘z manfaati uchun” degan qoida ustun kelsa, umumiy barqarorlikni saqlab qolish juda qiyin bo‘ladi. Chunki odamlarni birlashtiradigan narsa qo‘rquv emas, balki adolatga ishonchdir.

KELAJAKKA DAXLDOR MASALA

Manfaatparastlik faqat iqtisod yo siyosatda emas, din va diniy muhitda ham namoyon bo‘lishi mumkin. Bu holat chindan xavfli, chunki din odamlar uchun ishonch omili. Shuning uchun manfaat din niqobiga o‘ralsa, uni fosh qilish ham, unga qarshi turish ham qiyinlashadi. Din shaxsiy foyda vositasiga aylansa, ma’naviy kuch emas, ijtimoiy ta’sir quroliga aylanadi. Ana shu holat eng xavfli burilishdir.

Bunday holatlar keng tarqalmagan bo‘lsa-da, ba’zan diniy bilim yoki obro‘dan shaxsiy nufuz orttirish, haddan tashqari hurmat talab qilish yoki odamlarning ishonchidan foydalanishga urinishlar haqida muhokamalar bo‘lib turadi. Ayrim radikal guruhlar odamlarni “Bizga qo‘shilmasang – gunohkorsan”, degan qarash bilan o‘z ta’siriga olishga urinadi. Bunday holatlar Yaqin Sharqdagi ekstremistik tashkilotlar misolida ham yaqqol ko‘rilgan. Ular dindan siyosiy va harbiy manfaatlarda foydalangan.

Aslida, birlashtiruvchi kuch bo‘lishi lozim bo‘lgan din manfaatparastlik aralashgani tufayli ajratuvchi omilga aylanadi. Masalan, ayrim mintaqalarda diniy shiorlar orqali aholini guruhlarga bo‘lish va ta’sir doirasini kengaytirish holatlari kuzatiladi. Agar din bilim, axloq va insoniylik maktabi sifatida namoyon bo‘lsa, jamiyat mustahkamlanadi. Ammo u kuch yoki nazorat vositasi sifatida ko‘rinsa, radikal qarashlar shakllanadi. Ayrim ekstremistik tashkilotlar yoshlarni internet orqali diniy shiorlar bilan jalb qilishi barchaga ma’lum. Ular diniy bilim emas, soddalashtirilgan va o‘z manfaatlariga mos talqinlarni tarqatadi. Bu esa xavfsizlik muammosini kun tartibiga chiqaradi.

Manfaatparastlik illati shunchaki axloqiy muammo emas. Bu jamiyatning kelajagi haqidagi masala. Inson faqat o‘zini o‘ylab yashay boshlagan jamiyatda boylik ko‘payishi mumkin, ammo baxt bo‘lmaydi. Qonunlar bo‘lishi mumkin, ammo unga amal qilinmaydi. Aloqalar bo‘lishi mumkin, ammo ishonch bo‘lmaydi. “Menga nima foydasi bor?” degan savolni beruvchi kishilar ko‘payib ketgan jamiyat uzoqqa bormaydi. Jamiyatni saqlab qoladigan narsa – umumiy manfaatni shaxsiy manfaatdan ustun qo‘ya olish xislatidir. “Yurtga qanday nafim tegishi mumkin?” degan savolni o‘zlariga berayotgan kishilari ko‘p jamiyat barqaror va kuchli bo‘ladi. Shu bois, bugun har birimiz o‘zimizga shu savolni berib yashashimiz lozim.

Abdulhamid MUXTOROV,
“Ziyo” media markazi direktori

TAVALLUD

QIRQ QIZNING MUKARRAMASI

O‘zbek milliy raqs san’atining dovrug‘ini dunyoga taratgan san’atimiz darg‘alari orasida O‘zbekiston xalq artisti, Davlat mukofoti sohibasi, “Bahor” raqs ansamblining asoschisi va tashkilotchisi, afsonaviy siymo Mukarrama Turg‘unboyevaning alohida o‘rni bor. Zero, bu inson o‘z sohasida maktab yaratgan kam sonli san’atkorlar sirasiga kiradi.

U 1913-yil 31-mayda Farg‘onada dunyoga kelgan.

Bobosi va buvisining qo‘lida katta bo‘lgan.

1927-yili maktabni bitirib, ish faoliyatini O‘zbek davlat musiqali teatr-studiyasida boshlagan.

1929–1933-yillarda Musiqali teatr studiyasida o‘zbek milliy raqsi ustasi, atoqli pedagog Usta Olim Komilov, mohir raqqos va artist Yusufjon qiziq Shakarjonov, milliy hamda estrada raqslari bilimdoni Tamaraxonim kabi yetuk ustozlardan ta’lim olgan. Studiyada taniqli pedagoglardan raqs sirlarini o‘rganish bilan birga, qo‘shiq kuylashni ham o‘rgangan. Keyinchalik Peterburg baletining prima-balerinasi Yekaterina Obuxova, iqtidorli baletmeyster Ilya Arbatov, Aleksandr Tomskiy va Pavel Yorkin boshchilik qilgan balet-studiyada faoliyat yuritgan.

O‘n olti yoshida sahnaga dadil qadam qo‘ygan Mukarrama Turg‘unboyeva o‘zining tom ma’nodagi milliy raqslari bilan shinavandalar e’tirofiga sazovor bo‘ldi. Yosh raqqosa 1929-yili Musiqali teatr artisti Nizom Xoldorovga turmushga chiqadi. Ikki san’at shaydosi oilasida o‘g‘il farzand – Telman Xoldorov dunyoga keladi.

1937–1957-yillarda M.Turg‘unboyeva O‘zbek raqs maktabida pedagog sifatida faoliyat yuritib, ko‘plab shogirdlarga murabbiylik qildi. Ular orasida Galiya Izmaylova, Qunduz Mirkarimova, Gulnora Mavayeva, Ra’no Nizomova, Valentina Romanova, Tamara Yunusova, Ravshanoy Sharipova, Ma’mura Ergasheva, Nasiba Madrahimova, O‘g‘iloy Muhamedova kabi yetuk san’atkorlar bor. Ustoz san’atkor 1957-yildan e’tiboran o‘zi tashkil etgan “Bahor” ansambliga yigirma yildan ortiq rahbarlik qilib, raqqosalarga bor yurak qo‘rini, mehrini baxshida qildi. 1960-yili “Bahor” O‘zbekiston davlat milliy raqs ansambliga aylandi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 4-fevraldagi “Milliy raqs san’atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qaroriga binoan Mukarrama Turg‘unboyeva nomidagi “Bahor” davlat raqs ansambli faoliyati qayta tiklangani madaniy hayotimizda ulkan voqelik bo‘ldi. Ushbu ansambl ustoz ruhini shod etib, O‘zbekistonda raqs san’atini yanada rivojlantirish, mohir baletmeysterlar, balet artistlari merosini tiklash bilan shug‘ullanmoqda.

Eng muhimi, san’atkorning o‘zi ijro etgan ko‘plab raqslar ham o‘zbek raqsining gultoji sifatida muxlislar va xalqimiz ardog‘ida yashab kelmoqda. “Tanovar”, “Katta o‘yin”, “Jonon”, “Pilla”, “Paxta” kabi qator raqslar o‘zbek xoreografiyasining “Oltin fondi”dan o‘rin olgan. Zero, Mukarrama xonimning raqslari shunchaki harakatlar yig‘indisi emasdi. Har bir harakatida sharqona, o‘zbekona ma’no tajassum etardi. Qo‘l harakatlarida, imo-ishorasida, qarashlarida sir yashardi.

Birgina “Tanovar”ning o‘zi bir dostonga teng raqs edi go‘yo. Zulfiyaxonimning so‘zlari ham fikrimizning dalili: “Mukarramaxonimning ajoyib asarlari bor. Lekin bu san’atkorning jig‘asi, mening nazarimda, “Tanovar”dir. “Tanovar”ni hech kim, hech qachon, hech qayerda Mukarramaxonimdek latofat va nazokat, mahorat va dardli harorat bilan ijro etmagan”. Darhaqiqat, ayni kunlarda ham ushbu raqs go‘yo Mukarrama Turg‘unboyevaning “tashrif qog‘ozi”dek tuyuladi. Bu kuy yangrasa, mayda qadamlar tashlab, yuzini ro‘moli bilan yashirib, uyalib

ko‘zlarini olib qochayotgan, kuyga mos xirom aylayotgan nazokatli Mukarramaxonim ko‘z oldimizda namoyon bo‘ladi.

Mukarrama Turg‘unboyevaning hayoti u yaratgan raqslarda yashayveradi.

Gulchehra UMAROVA

MOZIYDAN SADO

KIM HAQ?

“Aholining boy tabaqasimi, quyi qatlami aholisidanmi, farqi yo‘q, kimning xonga arzi bo‘lsa, istagan kuni hech qarshiliksiz xon hazrat, ya’ni Muhammad Aminxon huzuriga borib, arzini ayta oladi. Agar dunyoviy masala bo‘lsa, xonning o‘zi hukm chiqaradi, agar shar’iy bo‘lsa, qozikalonga murojaat qiladilar. Zakotdan tashqari hech kimsadan biron narsa undirilmaydi, moliga tegmaydilar. Zakotni mulkning qirqdan biri tarzida oladilar. Oldi-sotdi muomalasi, soliq kabi sohalarda zo‘rlik ishlatilmaydi. Xonning o‘zi shaxsan minadigan uch-to‘rtta oti va bir xachiri bor. Bir necha xos navkarlari xon xizmatida turadi. Oshxonasining kecha-yu kunduzgi xarajati juda oz miqdorda bo‘lib, xon ovqat tanlab o‘tirmaydi, nima pishirilsa, shunga qanoat qilaveradi. Ortiqcha dag‘dag‘asi yo‘q. Xon libos kiyishda boshqa odamlar kabi bo‘lib, kamtarligi tufayli dabdabali kiyimlarni yoqtirmaydi. Hazrat xonning faqat bosh kiyimigina farq qilib, qizil movutdandir. Boshqalarniki esa qizil bo‘lmagan movutdan...”

Ushbu iqtibos 1851-yili ikki qo‘shni davlat o‘rtasidagi do‘stona munosabatlarni barqarorlashtirish, eronlik asir, tutqun-qullarni ozod etish muzokaralarini olib borish maqsadida Eron hukmdori Nosiriddinshoh tomonidan Xiva xoni Muhammad Aminxon huzuriga elchilik maqomida yuborilgan Rizoqulixon Hidoyatning “Saforatnomayi Xorazm” (“Xorazm safari kundaligi”) asaridan olindi.

“Xon xazinasi foydasiga to‘plangan soliqlardan tashqari aholidan yig‘ib olingan mablag‘lar, ayniqsa, joylarda davlat amaldorlari uchun daromad manbayi bo‘lib xizmat qildi. Bundan tashqari, davlat amaldorlari o‘zlariga qarashli yerlarda dehqonlarni ishlatib, ekspluatatsiya qilib daromad olar edilar. Xon ma’muriy sud ishlari va harbiy ishlar yuzasidan cheksiz despotik hokimiyatga ega edi. Xonlikdagi sud ishlarida vahshiylik va o‘zboshimchalik hukm surdi. Xon va uning amaldorlari oddiy xalqdan zo‘rlik bilan tortib olingan turlik soliq va boshqa mablag‘lar hisobidan dabdabali hayot kechirishar, fuqarolarning arz-dodlarini eshitadigan odam yo‘q edi”.

Bu iqtiboslar esa 1957-yilda chop qilingan ko‘p jildlik “O‘zbekiston SSR tarixi”ning ikkinchi kitobidan keltirildi.

Xo‘sh, kim haq? Xonlikdagi haqiqiy ahvolni o‘z ko‘zi bilan ko‘rgan, guvoh bo‘lgan Rizoqulixon Hidoyatmi yoki bu davrni oradan bir asrcha vaqtdan so‘ng tarixga raqam qilgan tarixchilarmi?

Rizoqulixon Hidoyat oddiy amaldor – shoh elchisigina emas, balki mashhur shoir, adib va ma’rifatchi, noshir sifatida o‘z zamonasida butun Sharqda taniqli edi. O‘zi bir qator tarixiy asarlar yozgan, devon tartib bergan, noshir sifatida Tehronda “Qobusnoma”, “Tuzuki Temuriy” kabi qimmatbaho asarlarni, Rumiy, Nosir Xisrav devonlarni chop qilgandi. Ogahiy hazratlari Rizoqulixon Hidoyat qalamiga mansub ko‘p jildlik “Ravzat us-safoyi Nosiriy” asarini o‘zbekchaga tarjima qilgani bejiz emas.

Rizoqulixon o‘ziga yuklatilgan masalani hal qilish uchun xonlikda to‘rt oydan ko‘proq yashaydi, bir necha marta xon qabulida bo‘ladi. Bo‘sh vaqtlari xonlik aholisi turmush tarzi, iqtisodiy ustqurmalar, odamlarning o‘zaro munosabatlari, saroy amaldorlari va oddiy xalq yashashlari orasidagi farq va o‘xshashliklar, sud tizimini sinchkovlik bilan o‘rganadi. Uning nazaridan hatto hududda yetishtiriladigan turli mevalar, pishiriladigan taomlar ham chetda qolmagan.

Eng e’tiborli tomoni, xonlikda tutqinlikda yashayotgan o‘ttiz ming nafarga yaqin eronliklarni ozod qilish bo‘yicha xon bilan olib borilgan muzokaralar natijasiz tugaydi. Ham elchi, ham adib o‘laroq Rizoqulixon Hidoyat samarasiz tashrifidan pushaymonlik tuygani xonlikdagi ayrim holatlarga bildirgan salbiy qarashlarida aks etadi. Ammo, tan olish kerak, u ko‘rganlarini ochiq-oydin, yolg‘onlarsiz qog‘ozga tushiradi, ayrim holatlarni o‘zaro taqqoslab, Xivada adolatli tuzum amaliyotda ekaniga tan beradi.

Yana mazkur asarida muallif yerlik xalq fe’l-atvori haqida qiziq ma’lumot keltiradi: “Xorazmda odamlarning bir-biri bilan urishishi, janjal chiqarish, o‘g‘irlik qilish, yolg‘on gapirish, yasama qasam ichish yoki oldi-sotdida so‘zidan qaytish, g‘irromlik, degan gaplar mutlaqo yo‘q. Odamlar bir-birlari bilan urishmaydigina emas, balki ovozini balandlatib, baqir-chaqir qilishmaydi, desam, mubolag‘a bo‘lmaydi”.

Raiyatning shirinso‘z muomalasini bir tomondan qonun ustuvorligi, ikkinchi tomondan asriy qadriyatlar ta’siri, uchinchi tomondan tarbiya hosilasi, deb tushunmoq kerak.

...Oradan bir muchal vaqt o‘tib xonlikka kelgan vengriyalik olim Herman Vamberi “O‘rta Osiyoga 1863-yilgi sayohat” yo‘lnomasida yozadi: “Peshin namozidan keyin xon tashqariga chiqadi va ayvonda o‘tirib arz tinglaydi. Arzga kelgan xotin-u erkak va bolalar har xil kiyimda, hatto yarim-yalang‘och holda bo‘lsa ham xon oldiga kirgizadilar. Kirgan kishi xonning oldiga juda yaqin borib, o‘zini bemalol tutib, arzini aytadi. Xonga e’tiroz bildiradi, ba’zan hatto xonning bir imosi bilan jallod qo‘liga tushishini bilsa ham, u bilan bahslashib qoladi...”

Vamberi kelgan paytda Rizoqulixon Hidoyat ko‘rgan, ta’riflagan xon vafot etib, bu orada ikki marta xon almashgandi. Ammo, ko‘rinib turibdiki, xonning raiyat arzini tinglash bo‘yicha amaliyotda bo‘lgan tartibi o‘zgarmagan.

Vengriyalik mashhur olim va sayyoh o‘z asarida xon saroyidagi ko‘pgina tartib-qoidalarga ham e’tibor qaratgan va uni ajablantirgan holatlar – hukmdorlar yashash tarzida Ovrupada ko‘rganlari kabi ortiqcha dabdababozlik, hashamat yo‘qligini hayrat bilan bayon qilgan.

Ayni o‘sha davr – o‘n to‘qqizinchi asrning birinchi yarmida xonlikka turli maqsadlarda kelgan rus olimlari, sayyohlari esdaliklaridagi ko‘pgina o‘rinlar eronlik va vengriyalik hamkasblari yo‘lnomalariga mos tushadi.

Xo‘sh shunday ekan, keyingi “tarixyozarlar” “zulmkor tuzum”, “ayovsiz ekspluatatsiya”, “adolatsiz boshqaruv”, “son-sanoqsiz soliqlardan ezilgan xalq”, “sud tizimidagi vahshiyliklar” kabi ibora-yu ta’riflarni qayerdan oldi? Muntazam yuritilgan va hozirgacha bir qismi saqlangan xonlik arxividagi hujjatlar bu kabi holatlar haqida guvohlik bermaydi-ku!

Akademik M.Yo‘ldoshevning 1959-yil chop qilingan “Xiva xonligida feodal yer egaligi va davlat tuzilishi” asari aynan xon arxivi hujjatlari tadqiqotiga bag‘ishlangan bo‘lsa-da, muallif sho‘ro mafkurasi ta’siri, balki bosimi ostida xonlik tuzumini butunlay qora bo‘yoqlarda tasvirlagan. Ayrim o‘rinlarda asl haqiqatlar chala haqiqatlarga aylantirilib, rad etib bo‘lmas fakt va raqamlar teskari mazmunda sharhlangan. Afsuslanarlisi, keyinchalik ushbu ta’rif-u tasniflar bor bo‘yicha maktab darsliklariga ko‘chib o‘tadi va yurt so‘ragan xon-u amirlar “olabo‘ji” qilib ko‘rsatiladi. Tariximizni yozgan o‘zga millat vakillarini qo‘ya turaylik, xon zamonini ko‘rgan, hech bo‘lmaganda ota-bobosidan eshitgan o‘zimizning tarixchilar “xonning xachir minishi”ni tasavvurlariga sig‘dira olmagani ajablanarlidir.

To‘g‘ri, xonlik tuzumini mutlaq fozillikka nomzod, deya olmaymiz. Hamma zamonlar, barcha tuzumlarda ozmi-ko‘pmi adolatsizliklar ro‘y bergani, bularning aksari shaxslar bilan bog‘liqligi bor gap. Insoniyatning “o‘g‘risiz jamiyat” tuzish orzusi hali hamon orzuligicha qolmoqda. Ammo...

Xonlikda yagona qamoqxona – Ko‘hna Ark yonidagi zindon bor-yo‘g‘i o‘n besh nafarcha jinoyatchiga mo‘ljallangani, aksar vaqtlarda unda bir-ikki mahkum saqlangani ham haqiqat. Bu xonlikda jinoyatchilik kamligi, jazo muqarrarligi tamoyili hamisha amalda bo‘lganining yaqqol isbotidir.

Endi e’tiboringizni boshqa bir manbaga qaratamiz. “Turkestanskiy kuryer” gazetasining 1911-yil 184-sonida Xiva xonligi bosh vaziri Islomxo‘janing maqolasi chop qilingan. Unda shunday fikrlar bor: “Men shahar hunarmandining o‘g‘liman, o‘z otamning izidan bormoqchi edim. Lekin Xudo menga yaxshi bosh bergan va madrasada mening qobiliyatim ko‘zga tashlandi. Lekin bir hodisa mening taqdirimni boshqa yo‘lga solib yubordi. 13 yashar bolalik vaqtimda qishloqda, tog‘amning uyida mehmon bo‘lib turgandim. Bir kuni shu joyga soliq yig‘uvchilar keldi. Ular kelishi bilan shunday hodisalar boshlandiki, ularni so‘zlab berish mumkin emas. Shu vaqtda men bu dahshatli soliq yig‘uv usulini o‘zgartirish uchun, qanday bo‘lsa ham, “katta amaldor” bo‘lishga qaror qildim”.

Islomxo‘ja chor hukumati xonlikni istilo qilgan 1873-yilda tug‘ilgan. Demak, u 1886-yillarda o‘zi guvoh bo‘lgan voqealarni bayon qilgan. Rizoqulixon Hidoyat va Herman Vamberi ta’riflagan “adolatli tuzum” nahot chorak asrning nari-berisida barham topgan bo‘lsa? Xuddi shunday.

Ma’lumki, Xiva xonligi bilan chor hukumati o‘rtasida 1873-yil avgustda tuzilgan “Gandimyon shartnomasi”ga ko‘ra xonlik bosqinchi tarafga o‘z davri uchun juda katta bo‘lgan miqdorda tovon to‘lashi belgilangandi. Tovon pulini raiyatdan ixtiyoriy yig‘ish iloji yo‘qligidan kuch ishlatishga to‘g‘ri kelgan. Bu zo‘ravonlik bilan tovon puli undirish tariximizga “Golovachyov qirg‘ini” nomi bilan kirgan. Ayni shu “kuch ishlatish” asriy qaror topgan adolatning ildiziga bolta urgan...

Islomxo‘ja ota-bobolaridan eshitganlari – xonlikda asrlar-ki amalda bo‘lgan adolat tamoyillari barbod bo‘lgani holatini tilga olmoqda. O‘zi amaldor bo‘lish orqali o‘sha adolatni qayta tiklamoqchi bo‘lganini yashirmayapti. Sayyidlar avlodidan bo‘lgan, islomiy va qadim sharqona qadriyatlar ruhida tarbiya topgan inson bu so‘zlari bilan mustamlaka ostida qolgan xonlikda adolat mezonlari buzilganini afsus bilan qayd etmoqda, aslida.

Islomxo‘ja keyinchalik jadidlar harakatiga qo‘shiladi, xonlikni to‘la qayta isloh qilish uchun kurashadi, o‘n ikki bobdan iborat islohotlar loyihasini amaliyotga aylantirishga kirishadi, ammo bosqinchilar panohida mo‘may daromadga mazaxo‘rak bo‘lib olgan bir guruh insofsiz amaldorlar tazyiqiga uchrab, 1913-yil avgustda sirli ravishda o‘ldiriladi.

Keyin yurt buziladi – turli inqiloblar sodir bo‘ladi, odamlar “oq” va “qizil”larga ajratiladi, o‘g‘il otaga, ini akaga tig‘ ko‘taradi, bir-birovni sotib jonni asrash rusmga kiradi. Yurt tarixini yozgan olimlar bevosita va bilvosita guvoh bo‘lganlari – tizimli amalga oshirilayotgan dahshatli qatag‘onlardan ko‘z yumib, moziyga sang‘ib ketadi va turli afsonalar to‘qiydi hamda shu afsonalarga olomonni ishontiradi ham.

Yuqorida bir o‘rinda olti yuz ming nufuzli aholi yashaydigan xonlikda atigi bitta zindon bo‘lganini eslatgandik. Qarangki, 1910-1912-yillarda xonlikda ko‘p o‘rinli alohida zindonga mo‘ljallangan bino qurilgan. Demak, mustamlaka davriga kelib jinoyatchilik asriy adolatning buzilishi tufayli ko‘paygan.

...Xachir mingan xonlar esa ertaklarda mazaxlanuvchi shaxslar sifatida gavdalantiriladi, xolos.

Ro‘zimboy HASAN

OLAM OLIMI

STENLI PRUZINER

Mashaqqatlarda muvaffaqiyat ko‘rgan nobelchi

Zamonaviy nevrologiya va molekulyar tibbiyot sohasida taniqli olim, Nobel mukofoti sohibi Stenli Pruzinerning o‘rni beqiyosdir. Uning prionlar deb ataluvchi yangi yuqumli biologik omilni kashf etishi neyrodegenerativ kasalliklar haqidagi tasavvurlarni tubdan o‘zgartirdi.

TARJIMAYI HOL

Stenli Pruziner 1942-yil 28-may kuni AQSHning Ayova shtatidagi Des-Moyns shahrida tug‘ilgan. Kaliforniya universitetida tibbiyot sohasida tahsil olgan va nevrologiya yo‘nalishida ilmiy faoliyat boshlagan. 1972-yildan buyon Kaliforniya universitetining San-Fransiskodagi kampusida faoliyat yuritib kelmoqda. Tibbiyot fanlari doktori, professor. Neyrodegenerativ kasalliklar instituti direktori. U 350 dan ortiq ilmiy maqola, 12 ta kitob muallifi hamda AQSHning 50 ga yaqin patentiga ega olim sifatida tanilgan.

Stenli Pruziner 1997-yilda prionlarni kashf qilgani va ularning ta’sir mexanizmini tushuntirgani uchun fiziologiya yoki tibbiyot bo‘yicha Nobel mukofoti bilan taqdirlandi.

FAN VA SALOMATLIK

Pruzinerning asosiy ilmiy yo‘nalishi prionlar va ularning inson hamda hayvon organizmiga ta’sirini o‘rganishdan iborat. Prionlar – bu miya to‘qimasida og‘ir buzilishlarni keltirib chiqaradigan mikroorganizm. Olimning tadqiqotlari natijasida prion kasalliklari irsiy, yuqumli yoki o‘z-o‘zidan paydo bo‘lishi mumkinligi aniqlandi. Bu esa tibbiyotda yuqumli kasalliklar haqidagi an’anaviy nazariyalarni kengaytirishga sabab bo‘ldi. Prion kasalliklarida miya to‘qimasi “g‘ovaksimon” holatga kelib, nerv hujayralari zararlanadi. Natijada quyidagi belgilar kuzatiladi: xotiraning pasayishi, demensiya, harakat buzilishlari, uyqusizlik, ruhiy o‘zgarishlar.

Hozirgi kunda Pruziner va uning shogirdlari prionlarning molekulyar tuzilishi, ularning tarqalish mexanizmi va boshqa neyrodegenerativ kasalliklar bilan bog‘liqligini o‘rganishni davom ettirmoqda. Bu tadqiqotlar miya kasalliklarini erta aniqlash, ularning oldini olish va samarali davolash usullarini yaratishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shuningdek, olimning ishlari biotexnologiya va farmakologiya sohasida yangi innovatsion yondashuvlarning shakllanishiga turtki berdi.

Olimning tadqiqotlari nafaqat inson miyasi faoliyati sirlarini ochishga, balki Altsgeymer, Parkinson va boshqa og‘ir kasalliklarni davolashning yangi usullarini yaratishga ham zamin yaratmoqda.

NOBELCHI MA’RUZASI

Ma’lumki, Nobel mukofoti laureatlari taqdirlash marosimida nutq so‘zlaydi. Ushbu nutqlar alohida kitob holida nashr etiladi.

Stenli Pruziner ham o‘z nuqtida ilm-fan olamiga adashib kirib qolgan, og‘irning ustidan, yengilning ostidan yurib kun o‘tkazayotgan “olimlar” uchun ibratli fikrlarni keltiradi:

“Odamlar mendan ko‘pincha nima sababdan bunchalik ko‘p bahs va ziddiyatlarga sabab bo‘lgan mavzudagi tadqiqotlarni qaysarlik bilan davom ettirganimni so‘rashadi. Men ularga odatda shunday javob beraman: faqat barmoq bilan sanoqli olimlargagina dastlabki bosqichda juda kam sonli insonlar tushunishi va anglashi mumkin bo‘lgan butunlay yangi va favqulodda mavzular ortidan quvishdek buyuk baxt nasib etadi”.

Jasmina ISROIL tayyorladi.

JAHON AYVONIDA

FOYDALI KELISHUV

Tojikiston, O‘zbekiston va Qozog‘iston “Bahri Tojik” suv omborining 2026-yil iyun–avgust oylari uchun ish rejimini kelishib oldi. Hukumatlar vakillari uch tomonlama bayonnoma imzoladi.

Qozog‘iston suv resurslari va irrigatsiya vazirligi bergan xabarga ko‘ra, yozda Turkiston viloyatining Maqtaaral va Jetisoy tumanlari dehqonlarini suv bilan ta’minlash omborning tasdiqlangan ish rejimiga muvofiq amalga oshiriladi.

RAQAMLI QAMAL TUGATILADI

Eron prezidenti Mas’ud Pezeshkiyon mamlakatda internetga ulanishni tiklashni buyurdi. Bu haqda Fars davlat axborot agentligi xabar berdi.

Ushbu qaror aholining internetga kirish huquqini tiklash uchun ovoz bergan maxsus ishchi guruh xulosasidan so‘ng qabul qilingan. “Raqamli qamal” tugatilishining aniq muddati ko‘rsatilmagan. Eslatib o‘tamiz, AQSH va Isroil 28-fevral kuni Eronga qarshi urush boshlagach, hukumat global tarmoqqa kirishni butunlay bloklab qo‘ygandi.

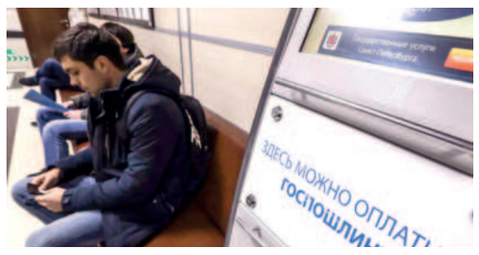
MADRID KO‘ZYOSHLARGA ISHONADIMI?

Ispaniya poytaxtida uy-joy ijarasi qimmatlashgani 20 mingdan ortiq kishini namoyishga undadi. Bu haqda Deutsche Welle xabar berdi.

Atocha vokzali oldida boshlangan namoyish “Uy-joy biz uchun qimmatga tushmoqda. Narxlarni tushiring!” shiori ostida o‘tgan. Tashkilotchilar so‘ziga ko‘ra, besh yil ichida Madridda ijara haqi 50 foizga qimmatlashgan va oylik to‘lov o‘rtacha 1500 yevroga ko‘tarilgan.

MIGRANTLAR UCHUN BOJ OSHIRILADI

Rossiya Davlat Dumasi kelasi hafta chet el fuqarolari uchun davlat bojlarini bir necha barobar oshirish bo‘yicha qonun loyihalarini ko‘rib chiqadi.

Quyi palata spikeri Vyacheslav Volodinning ma’lum qilishicha, Rossiya fuqaroligini olish uchun to‘lov 12 baravargacha oshadi. Vaqtincha yashash uchun ruxsatnoma 1920 rubldan 15 ming rublgacha, yashash guvohnomasi esa 6 mingdan 30 ming rublgacha ko‘tariladi.

Bundan tashqari, xorijiy ishchilarni jalb qilishga ruxsatnoma berish uchun bojni har bir mutaxassis uchun 15 ming rublgacha oshirish taklif qilinmoqda.

EBOLA XAVFI

Kongo Demokratik Respublikasida Ebola virusini yuqtirganlikda gumon qilinayotganlar soni 900 nafardan oshdi, 200 dan ortiq bemor vafot etdi. Kasallikning tarqalishi Kongo uchun “o‘ta yuqori” darajadagi xavf tug‘dirmoqda. Bu haqda “The Guardian” xabar berdi.

Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti ma’lumotlariga ko‘ra, dunyoning qolgan qismi uchun hozircha xavf mavjud emas. Kasallikning KDR tashqarisiga tarqalish ehtimoli pastligicha qolmoqda. Shunga qaramay, ushbu epidemiya xalqaro ahamiyatga molik favqulodda vaziyat deb tan olingan.

MILLAT FIDOYILARI

TIG‘ OSTIDAGI TAQDIR

O‘zbekiston tarixidagi eng ayanchli yo‘qotishlardan biri – 1938-yilning 4-oktyabr oqshomi. Xalqimizning buyuk shaxslari, millat taraqqiysi uchun kurashgan ziyolilari, oydinlari va necha yuzlab oilaning yostig‘ini quritgan “katta terror” yuhosi Sa’dullaxo‘ja Tursunxo‘jayev hayotini ham shafqatsiz domiga tortib ketdi.

Sa’dullaxo‘ja Tursunxo‘jayev

Sa’dullaxo‘ja Tursunxo‘jayev 1891-yili Toshkent shahrida tug‘ilgan. Otasi Tursunxo‘ja Muhammadxo‘jayev dehqonchilik ortidan ro‘zg‘or tebratar, oiladagi hamma dala boshida baravar mehnat qilardi. Bu paytda, ya’ni XX asr boshlarida Turkistonda jadidlik harakati kuchayib, millatni ilm-ma’rifat orqali uyg‘otish g‘oyasi keng tarqalayotgan, eskicha qarashlar bilan yangi zamon o‘rtasidagi ziddiyat jamiyatning har bir qatlamida sezila boshlagandi. “Bola qo‘liga ketmon emas, kitob tutish kerak”, degan tushuncha qaror topayotgan palla edi. Shu bois, Sa’dullaxo‘jani olti yoshida rus-tuzem maktabiga o‘qishga berishdi. 11 yoshida Orenburgga – tog‘asi yoniga ish yurituvchilikka jo‘natishdi. Turli odamlar, yangicha muhit, savdo-sotiq va idora ishlari bilan tanishuv o‘smirning dunyoqarashini kengaytirdi. 1912-yili akalari savdo firmasi ocharkan, u yerda maoshsiz ishlab, oila tirikchiligiga yelkadoshlik qildi. Keyinchalik jamiyatdagi jarayonlarga esh, millat taqdiri yo‘lida kuyunchak shaxs bo‘lib kamol topishida bu tajribalar poydevor bo‘ldi.

Qahramonimiz 1908-yildan “Taraqqiyparvar” tashkilotiga yaqinlashib, jadid harakatida faol ishtirok eta boshladi. Abdulla Avloniy, Munavvar qori Abdurashidxonov, Nizomiddin Xo‘jayev kabi oydinlar bilan muloqotlar navqiron yigitning dunyoqarashiga kuchli ta’sir ko‘rsatdi. O‘zi bu haqda: “Biz taraqqiyparvarlar Turkistonda Farg‘ona oblastining Qo‘qon, Andijon, O‘sh shaharlarida inqilobiy to‘garaklar tashkil etganmiz, gazetalar chiqarganmiz, nashriyotlar ochganmiz”, deb yozadi.

1916-yili chor hukumati mahalliy aholini Birinchi Jahon urushining front orti ishlariga jalb qilish haqida farmon chiqargach, Turkiston bo‘ylab ommaviy noroziliklar boshlandi. Bu qaror yillar davomida yig‘ilgan alam va milliy norozilikni ochiq qarshilikka aylantirdi. Turli hududlarda bosh ko‘targan qo‘zg‘olonchilar safida Sa’dullaxo‘ja Tursunxo‘jayev ham bor edi. Ammo ko‘p o‘tmay, u Qo‘qonda qamoqqa olinadi va shu og‘ir pallada jamoatchilik talabi bilan ozod qilinadi. Bu esa uning allaqachon xalq orasida nufuzi ortib borayotganini anglatardi.

1917-yilgi inqiloblardan keyin Turkistonda siyosiy vaziyat keskin o‘zgardi. Hokimiyat uchun kurash avj olgan, ziyolilar oldida esa millat kelajagi qay yo‘ldan borishi haqida og‘ir tanlov turardi. Tursunxo‘jayevning partiya safiga o‘tishi shu murakkab siyosiy jarayonlar bilan bog‘liq edi. Ayni shu yillardan boshlab u davlat va jamoat boshqaruvida faol ko‘rina boshladi. Turkiston o‘lkasi Oziq-ovqat xalq komissarligining Moskvadagi vakili, Toshkent Eski shahar soveti ijroiya qo‘mitasi raisi o‘rinbosari, Turkiston ASSR Sog‘liqni saqlash xalq komissari, Milliy ishlar va Tashqi ishlar xalq komissari bo‘lib ishladi. Keyinchalik Turkiston Kompartiyasi Markaziy qo‘mitasi kotibi, Buxoro Kompartiyasi Markaziy qo‘mitasining mas’ul kotibi sifatida ham faoliyat olib bordi. Buxoro Xalq Sovet Respublikasi Savdo va sanoat xalq noziri, Turkiston ASSR Markaziy xalq xo‘jaligi kengashi raisi o‘rinbosari, Pomir oblasti inqilobiy qo‘mitasi raisi lavozimlaridagi faoliyati uning davlat boshqaruvida katta tajriba orttirganini ko‘rsatadi.

1923-1924-yillarda Xorazm Xalq Sovet Respublikasida ijtimoiy ta’minot, savdo va sanoat xalq noziri, Nozirlar sho‘rosi raisi o‘rinbosari, Davlat reja komissiyasi raisi hamda Markaziy ijroiya qo‘mitasi raisi vazifalarida ishladi. So‘ngra Xorazm viloyati inqilobiy qo‘mitasi raisi etib tayinlandi.

Turkistonda milliy-hududiy chegaralanish o‘tkazilgach, SSSR Mehnat va mudofaa kengashining O‘zbekiston SSR bo‘yicha vakili, O‘rta Osiyo suv xo‘jaligi qurilishi tashkiloti boshlig‘i, SSSR Yer ishlari xalq komissarligining O‘rta Osiyo bo‘yicha vakili kabi mas’ul lavozimlarda mehnat qildi. Shuningdek, 1935–1937-yillarda Qozog‘iston SSR Suv xo‘jaligi bosh boshqarmasi boshlig‘i sifatida faoliyat yuritdi.

Davlat va jamoat ishlaridagi mas’uliyat tobora ortib borayotganiga qaramay, Sa’dullaxo‘ja Tursunxo‘jayev o‘z ustida ishlashni bir zum to‘xtatmadi. 1923-yili O‘rta Osiyo bilim yurti ijtimoiy fanlar fakultetiga o‘qishga kirdi. Biroq o‘ta murakkab siyosiy jarayonlar, zimmasiga yuklangan vazifalar tahsilni to‘liq yakunlashiga imkon bermadi.

Taassufki, mana shunday serqirra faoliyat uni qatag‘on mashinasining nishonlaridan biriga aylantirdi. Buni biz yaqinda O‘zbekiston Respublikasi Davlat xavfsizlik xizmati arxivida saqlanayotgan hujjatlar bilan tanishish asnosida yana bir bor angladik. 1937-1938-yillarga oid tergov materiallarida Sa’dullaxo‘ja Tursunxo‘jayev nomi qayta-qayta tilga olinadi. Ular orasida ayrim ko‘rsatmalar alohida diqqatni tortadi.

Xususan, 1937-yil 9-oktyabrdagi so‘roq bayonnomasida uning nomini “maxfiy tashkilotlar” va “chet el razvedkasi” bilan bog‘lashga uriniladi. Bayonnomada yozilishicha, voqea 1922-yili Buxoroda kechgan. Bu payt Buxoro hali inqilobdan keyingi beqaror siyosiy muhitdan chiqib ulgurmagan, tergovga tortilgan shaxs esa o‘sha vaqtda Buxoro Xalq Sovet Respublikasi harbiy noziri yordamchisi vazifasida ishlagan. So‘roq davomida u bir kuni Sa’dullaxo‘ja Tursunxo‘jayevning uyida tunab qolganini aytadi. Bayon etishicha, suhbatni oddiy gaplardan boshlab, asta-sekin siyosiy mavzularga buradi. Tergov talqiniga ko‘ra, nozir yordamchisi unga “ikkimiz ham musulmonmiz”, “milliy qarashlaringiz menga ma’lum” qabilida gaplar aytib, ishonch muhitini yaratishga urinadi. So‘ng go‘yo Angliya yordami bilan Turkiston mustaqillikka erishishi mumkinligi haqida fikr tashlaydi. Tursunxo‘jayev bu gaplarga ehtiyotkorona munosabat bildirib, “O‘zbekistonning mustaqillikka erishishi oson ish emas, buning uchun uzoq vaqt talab etiladi”, deya ogohlantirgani qayd etiladi hujjatda. Biroq, tergovchilar aynan shu jumlalarni keyinchalik “millatchilik” va “aksilinqilobiy niyat” sifatida “delo”ga tikib qo‘yishadi.

Keyingi so‘roqlarda polkovnik Frederik Marshman Beyli nomi tilga olinib, Turkistondagi ziyolilar uning “topshiriqlari” asosida harakat qilgan, degan da’volar o‘rtaga tashlanadi. Bundan keyingi ko‘rsatmalarda voqealar tobora kengaytirilib, tergovchilar oldindan tayyorlab qo‘ygan ssenariyga moslashtiriladi. Endi gap go‘yo butun Turkiston bo‘ylab tarqalgan “maxfiy millatchi tarmoq” haqida borardi. Tergov ko‘rsatmasida polkovnik Beylining Tursunxo‘jayev, Munavvar qori va To‘raqulov bilan uchrashgani haqida gap boradi. Tergovchilar aynan shu nuqtaga qattiq yopishib oladi. Chunki millatning eng taniqli ziyolilari va davlat arboblarini bir-biri bilan bog‘lash orqali katta “aksilinqilobiy markaz” haqidagi tasavvurni shakllantirish mumkin edi. Ayniqsa, “Milliy ittihod” va “Ittihod va taraqqiy” bilan bog‘liq tergov materiallarida har qanday milliy qarash yoki mustaqillik haqidagi fikr ataylab “burjua millatchiligi”, har qanday tanqid esa “sovet hokimiyatiga qarshi qo‘poruvchilik” sifatida talqin qilingani yaqqol ko‘rinadi.

1937-yil 18-oktyabrda olingan boshqa ko‘rsatmalar bu manzaradagi qora rangni yanada quyuqlashtiradi. Unda “Ittihod va taraqqiy” tashkiloti Markaziy qo‘mitasi a’zolari sifatida Munavvar qori Abdurashidxonov, G‘ulom Ikromov, Abdulhay Tojiyev kabi ko‘plab atoqli shaxslar qatorida Sa’dullaxo‘ja Tursunxo‘jayev nomi ham keltirib o‘tiladi. Tergov materiallarida bu tashkilotning maqsadi Sovet ittifoqidan ajralib chiqish, Turkistonda “mustaqil burjua respublikasi” tuzish va kapitalizmni qayta tiklash bo‘lgani iddao qilinadi.

1938-yilga kelib, tergov ishlari yanada shafqatsiz tus oldi. Endi NKVD uchun alohida shaxslarni ayblashning o‘zi yetarli emas edi, ulardan “xufiya tashkilot” haqidagi tasavvurni yaratish talab qilinardi. Mahbuslar yuzma-yuz so‘roqqa tutilib, tazyiq ostida bir-biriga qarshi ko‘rsatma berishga majbur qilinardi. Ana shunday so‘roqlardan biri 1938-yil 9-aprel kuni Toshkentda Sa’dullaxo‘ja Tursunxo‘jayev va Odil Islomov ishtirokida o‘tkaziladi.

Tergov xonasidagi muhitni tasavvur qilish qiyin emas: bir tomonda oylab davom etgan so‘roqlardan charchagan, ruhan sindirilgan mahbuslar, ikkinchi tomonda har bir javobdan yangi ayblov yasashga urinayotgan tergovchilar. Bayonnomadan ko‘rinishicha, avval ikki mahbusning bir-birini tanish yo tanimasligi haqida rasmiy savollar beriladi. Har ikkisi ham 1918-yildan buyon turli sovet-xo‘jalik tashkilotlarida ishlagani orqali tanish ekanini tasdiqlaydi. Ammo tergovchilarni bu emas, ularning “aksilinqilobiy tashkilot” bilan bog‘liqligini isbotlash qiziqtirardi.

Bo‘htonlar oxiri shu bo‘ldiki, Toshkentda bo‘lib o‘tgan SSSR Oliy Sudi harbiy kollegiyasi sayyor majlisida Sa’dullaxo‘ja Tursunxo‘jayev otuvga hukm qilindi. Hukm o‘sha kuniyoq ijro etilib, millatning yana bir ma’rifatli, fidoyi vakili qurbonga aylandi.

Qahramonimizning ayanchli taqdiri beixtiyor shunday naqlni esga soladi: “Fisq-u fasod juda qulay narsa: bir so‘z bilan hamla qilinadi-yu, himoya uchun esa qancha-qancha sahifalar kerak”.

Rustambek SHAMSUTDINOV,
tarix fanlari doktori,
professor

AZIZ XOTIRA

QATAG‘ON QURBONLARI

(Davomi. Boshlanishi o‘tgan sonlarda).

Mamasharif Karimov – 1882-yili Marg‘ilon shahrida tug‘ilgan. Eski maktabda o‘qigan. Hunarmand to‘quvchi. Marg‘ilon shahri Qalandarxona uchastkasida volost boshqaruvchisi, shahar dumasi va Qo‘qon muxtoriyati a’zosi, “Milliy ittihod”ning faol rahbarlaridan bo‘lgan. Bosmachilikda aloqasi bo‘lganlikda ayblanib, 1920-yili Marg‘ilonda favqulodda komissiya tomonidan hibsga olingan. Ammo Farg‘ona viloyati rahbariyati Shomansur Alixo‘jayev va Inomjon Xidiraliyev tomonidan ozod etilgan. “Milliy ittihod”ning topshirig‘i bilan partiya direktivasini buzib quloqlarni o‘z himoyasiga olganlikda, Marg‘ilondagi aksilinqilobiy tashkilot “Azadayev”ning rahbarligida shahar sovetiga bo‘lgan saylov vaqtida Marg‘ilon ko‘chalari bo‘ylab sovetlarga qarshi targ‘ibot-tashviqot olib borganlikda, Fayzulla Xo‘jayevni maqtaganlikda ayblangan. Mamasharif Karimov 1937-yil 13-sentyabrda Marg‘ilonda hibsga olingan. Tergovda unga nisbatan bir qancha savol-javoblar va qiynoqlar qo‘llangan. 1937-yil 27-noyabrda Mamasharif Karimov aksilinqilobiy faoliyati uchun 10 yil qamoq jazosiga hukm etilgan. Jazo muddati 1937-yil 13-sentyabrdan hisoblangan.

1939-yil 11-dekabrda NKVD Zangiota 3-turmasidagi 204775-sonli mahbus Mamasharif Karimov tegishli joylarga 7 marta xat bilan murojaat etgan, ammo natija bo‘lmagan. 1941-yil 27-mayda Davlat xavfsizligi xodimi Lisenkoning javob xatida Mamasharif Karimovning arizasi javobsiz qoldirilishi, uni 10 yil ozodlikdan mahrum qilish to‘g‘risidagi qaror o‘z kuchida qolishi haqida xabar berilgan.

Jalol Sa’diyev – 1901-yili Andijon shahrida tug‘ilgan. 1929-yil 8-noyabrda Namangandagi “Milliy istiqlol” tashkiloti a’zosi ekanligi uchun OGPU xodimlari tomonidan hibsga olingan. OGPUning 1931-yil 25-apreldagi qarori bilan RSFSR Jinoyat kodeksining 58-moddasi 4-,11-bandlari bilan ayblanib, 5 yil konslagerga hukm etilgan. 1989-yil 30-martda reabilitatsiya qilingan.

Komilbek Norbekov – 1885-yili Toshkent shahrida tug‘ilgan. Eski uslubdagi maktabda o‘qigan. Keyinchalik o‘z hisobidan jadid maktabini ochgan. Inqilobgacha “Jamiyati xayriya”ning faol a’zosi edi. 1918-yilgacha savdo bilan mashg‘ul bo‘lgan. 1921-yildan 1930-yil martgacha Respublika xalq maorifi komissarligi kitob do‘konida mudirlik qilgan.

Komilbek Norbekov Sovet hokimiyatini ag‘darish va “Milliy ittihod” aksilinqilobiy tashkilotining faoliyatida ishtirok etganlikda ayblanib, O‘zbekiston SSR Jinoyat kodeksining 67-moddasi bilan javobgarlikka tortilgan.

U uch yil muddatga G‘arbiy Sibirga surgun qilingan. Qamoq jazosini Novosibirskda o‘tagan. 1933-yili ukasi Karimbek Norbekov bilan birgalikda surgundan qochgan va G‘arbiy Xitoyga muhojir bo‘lib chiqib ketgan. U yerdan 1935-yil boshlarida yashirin tarzda qaytib kelgan. 1935-yil 9-iyunda 2 yil qamoq jazosiga hukm etilgan. Shartli ravishda shoshilinch qamoqdan ozod qilingan.

O‘zSSR Ichki ishlar xalq komissarligi “Uchligi”-ning 1938-yil 22-sentyabrdagi qarori bilan Komilbek Norbekov 8 yil qamoq jazosiga hukm etilgan. Jazo muddati o‘sha kundan hisoblangan. Keyinchalik 1990-yil 19-fevralda u reabilitatsiya qilingan.

Karimbek Norbekov – 1888-yili Toshkent shahrida tug‘ilgan. Eski usuldagi maktabda o‘qigan. Inqilobga qadar savdogarlik qilgan. “Ulamo jamiyati”, “Sho‘royi islom” a’zosi, 1917-yil oktyabridan madaniy-ma’rifiy soha bo‘yicha idorada xizmatchi, 1918-yildan “Milliy ittihod” tashkilotining faol a’zosi bo‘lgan.

O‘zSSR Ichki ishlar xalq komissarligi “Uchligi”-ning 1938-yil 22-sentyabrdagi qarori bilan Karimbek Norbekov 8 yil qamoq jazosiga hukm etilgan. Jazo muddati o‘sha kundan hisoblangan. 1990-yili 19-fevralda reabilitatsiya qilingan.

Azizbek MAHKAMOV,
tarix fanlari bo‘yicha
falsafa doktori

Nigoraxon AKBAROVA,
tadqiqotchi

(Davomi kelgusi sonda).

JARAYON

JADIDLAR ORZUSIDAGI MAKTAB

Toshkentning Eski shahar mavzesida joylashgan Abdulla Qodiriy nomidagi ijod maktabi yurtimizdagi nufuzli ta’lim muassasalaridan biri sifatida e’tirof etiladi. 2019-yil 26-dekabrda faoliyat boshlagan maktabda ayni vaqtda 210 nafar o‘quvchi tahsil oladi. Ularga 30 nafar tajribali, jumladan, 20 nafar milliy va xalqaro sertifikatlarga ega oliy toifali pedagoglar ilg‘or ta’lim dasturlari asosida bilim berib kelmoqda. Ustozlar har bir o‘quvchini Yangi O‘zbekistonning bunyodkorlari sifatida kamol toptirishni oliy maqsad qilib qo‘ygan.

Maktab binosiga kirishingiz bilan milliy qadriyatlar va an’analar nafasi seziladi. Har bir o‘quvchining o‘zbekona libosi, lutfi va odobi ulug‘ yozuvchining “O‘tkan kunlar”idagi Otabeg-u Kumushni yodga solishini ko‘rib, maktab o‘zida zamonaviy ta’lim va milliy ruh uyg‘unligini jamlay olganiga guvoh bo‘lasiz. Qodiriy vorislarining fazilatlari maktabga tez-tez tashrif buyuruvchi xorijiy mehmonlarning ham e’tiborini tortgani shundan.

Kuni kecha xalqaro fan olimpiadasini o‘tkazish uchun ham aynan mazkur ijod maktabi tanlab olinib, yuqori sinf o‘quvchilarining intellektual salohiyati xalqaro ekspertlar tomonidan musho-hada qilindi. Shuningdek, mehmon ijodkorlar maktab hayoti bilan qiziqib, O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi bilan hamkorlikda tez-tez o‘tkazib turiladigan mahorat darslari va mushoira kechalari, boshqa ijod maktablari bilan o‘quvchi almashinuv dasturlari, zamonaviy dunyo, milliy g‘oya va vatanparvarlik tuyg‘ulari asosida tashkil etilgan turli to‘garak va qo‘shimcha mashg‘ulotlar haqida ham iliq fikrlar bildirishdi.

– *Maktabimizni boshqa ijod maktablaridan farqlab turuvchi alohida jihatlar ko‘p,* – deydi maktab direktori Shoira Sodiqova. – *Bu o‘rinda, buyurtma asosida keltirilgan 86 ta maxsus o‘quv partasi xususida aytib o‘tmasam bo‘lmaydi. Ular jadidlar sa’y-harakatlari bilan tashkil etilgan yangi usul maktablarida joriy qilingan. Tashrif buyuruvchilar maktabimizdagi tarixiy eksponatlarni ko‘rganda, hayratini yashirmaydi. Moddiy-texnik bazamiz zamon talablariga to‘liq javob beradi. 23 sinf xonasining 18 tasida elektron doskalar, 113 dona so‘nggi rusumdagi kompyuter jamlanmalari, media to‘garagimiz uchun maxsus jihozlangan tasvirga olish va ovoz yozish studiyasi shular jumlasidan. O‘quvchilarimiz ijodkor emasmi, tez-tez yangi loyihalar bilan kiradi oldimga. Ularning takliflariga tayanib, studiyada “Millat orzusi” nomli choraklik tahliliy-informatsion ko‘rsatuv ham tayyorlanadi.*

Maktab direktori bilan suhbatimiz asnosida o‘quvchi almashinuv dasturi to‘g‘risida batafsilroq ma’lumot berishni so‘radik. Dasturga ko‘ra, maktab har oy boshqa ijod maktablari bilan o‘quvchi almashar ekan. Ya’ni Abdulla Qodiriy ijod maktabidan saralab olingan o‘n nafar o‘quvchi bir hafta davomida viloyatlardan biridagi ijod maktabida o‘qib keladi. O‘z navbatida, o‘sha ijod maktabining ham o‘n nafar o‘quvchisi

olti o‘quv kunini bu maktabda o‘tkazadi. Joy, muhit yangilanuvi fikr va g‘oyalarning ham yangilanishiga sabab bo‘ladi. Jarayonda o‘quvchilar nafaqat birga o‘qiydi, balki birga yashaydilar ham.

Maktabning o‘tgan yili foydalanishga topshirilgan 180 o‘rinli yotoqxonasida o‘quvchilar o‘zlarini uydagidek his qilishlari uchun barcha shart-sharoit muhayyo. O‘g‘il bolalar va qizlar uchun alohida kir yuvish va quritish xonalari, dazmolxonalar, ortiqcha kiyim-kechaklar saqlanadigan garderob xonalari, oyoq kiyimlar uchun maxsus poyabzalxona, yotoqxona hovlisiga o‘rnatilgan ko‘chma boloxonalar ilgari biror ta’lim muassasasida tashkil etilmagan. 210 o‘rinli oshxonada o‘quvchining besh mahal bepul ovqatlantirilishi ota-onalarning ko‘nglini to‘qlaydi. Bu yerda ustoz-murabbiylardan xizmatchilargacha o‘quvchi-yoshlarga parvona, toki, ular o‘qisin, jamiyatning oldi bo‘lib maydonga chiqsin.

Albatta, bu kabi g‘amxo‘rliklar yerda qolmaydi. Ijod maktabining oliy ta’lim qamrovi o‘tgan o‘quv yilida yuz foizni tashkil etgan. 2025-2026 o‘quv yilida esa yetti nafar bitiruvchi muddatidan oldin talaba degan nomga ega bo‘lib ulgurdi. Yaqinda esa 10-sinf o‘quvchisi Shukrona Shavkatbekova matematika yo‘nalishida SAT (AQSH va boshqa ko‘plab davlatlarga o‘qishga kirish uchun) xalqaro sertifikatini qo‘lga kiritib, 1400 maksimal ball bilan Yangi O‘zbekiston universitetiga imtihonsiz qabul qilinadigan bo‘ldi. Yana shu kungacha yosh qalamkashlardan to‘rt nafarining ilk kitoblari chop etilib, “Qodiriy vorislari” degan sharafli nomga sazovor bo‘ldi.

Yana bir quvonarli holat, shu maktabda ta’lim olayotgan Abdulla Qodiriyning evaralari Samariddin va Nozima Qodiriylar ham bugun ijod namunalari bilan tengdoshlari orasida ko‘zga ko‘rina boshladi.

Har bir ta’lim dargohining o‘z tamoyillari, o‘ziga xos tarbiya taktikasi bo‘ladi. Abdulla Qodiriy ijod maktabida ham o‘quvchilar qobiliyatining qamrovini kengaytirish yo‘lida yana bir qancha ishlar amalga oshirilgan. Jumladan, o‘quvchilar orasidan o‘n nafari saylab olinib, “Kelajak vazirlari harakati” ichki tizimi ishga tushirilgan. Ular maktabdagi ekologiya, sport, madaniyat, ma’naviyat kabi muhim yo‘nalishlarga mutasaddi shaxs sifatida faoliyat olib boradi. Shuning barobarida o‘zlarida boshqaruvchilik mahoratini shakllantiradi.

Maktabda Koreya Respublikasidan chaqirilgan ikki pedagog – Xuisun Xvang va Park Yeunbin ham faoliyat olib boradi. O‘quvchilar ulardan nafaqat ta’lim oladi, balki Koreya tarixi, madaniyati, ijtimoiy hayoti bilan bog‘liq suhbatlar qurishadi.

Ko‘rganimiz, kuzatganimizdek, ulug‘ adiblar nomlari bilan ataluvchi ijod maktablari Yangi O‘zbekistonning ilg‘or ta’lim maskanlariga aylanib bormoqda. Abdulla Qodiriy nomidagi ijod maktabida ham yoshlar zamonaviy elektron resurslar, interaktiv darslar orqali oltin avlod sifatida kamol topayotgani quvonarlidir.

Muhayyo RUSTAMOVA

“JADID” GAZETASI JAMOASI HAMDA MUASSISLARIMIZ —

RESPUBLIKA MA’NAVIYAT VA MA’RIFAT MARKAZI,

MILLIY MASS-MEDIANI QO‘LLAB-QUVVATLASH VA RIVOJLANTIRISH JAMOAT FONDI,

O‘ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI,

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI,

“SHAHIDLAR XOTIRASI” JAMOAT FONDI

O‘zbekiston xalqini mehr va muruvvat bayrami – Qurbon hayiti bilan muborakbod etadi. Xonadoningizdan fayz, baraka arimasin, aziz yurtdoshlar!

KO‘MAK

MILLAT, MINNAT VA HIMMAT

Kuni kecha O‘zbekistondan Afg‘onistonga Qurbon hayiti munosabati bilan gumanitar yordam yuborilgani aks etgan bir necha lavhalarni ko‘rdim. Balx viloyatining Hayraton shahrida bu yordamni topshirish marosimi bo‘lib o‘tgan ekan. Ochig‘ini aytsam, shu xabarni o‘qib, ich-ichimdan quvondim. Ilgari ham bunday mazmundagi xabarlarga ko‘zim tushardi. Ammo daryoning narigi sohilida qanday hayot kechayotganini o‘z tanamda his qilib ko‘rmagunimcha, bu yordamlarning asl qiymati va ma’nosini to‘liq anglamagan ekanman.

Biz ko‘pincha Afg‘oniston deganda urush, muhtojlik, og‘ir turmushni tasavvur qilamiz. Lekin u yerda ham biz bilan bir tilda so‘zlashadigan, bir qo‘shiqni eshitib hayajonlanadigan, Navoiyni o‘qib qalb tori titraydigan o‘zbeklar yashaydi. Balx, Bag‘lon, Badaxshon, Andxo‘y, Maymana, Shibirg‘on, Oybek kabi hududlarda qanchadan qancha qardoshlarimiz bor.

Yaqinda O‘zbekistonning turli hududlarida bo‘lgani kabi Afg‘onistonning shimoliy viloyatlarida ham halokatli suv toshqinlari yuz berdi. Albatta, bizdagi tezkorlik, texnik imkoniyatlar, Favqulodda vaziyatlar vazirligi xodimlarining jasorati va yuqori darajadagi ko‘nikmasini boshqa davlatlardagi holat bilan taqqoslash o‘rinsiz. Biroq qo‘shni mamlakatning bunday kutilmagan ofatlarga tayyorgarligi unchalik yuqori emasligini, buning ustiga o‘sha hududlarda o‘zbeklar yashashini hisobga olsak, yuborilgan ko‘makning mohiyati yanada ravshanroq namoyon bo‘ladi. Ana shunday paytda qo‘l uzatishning o‘zi katta gap. Chunki qiyin kunda inson eng avval kim uni eslaganini unutmaydi. Bu ko‘mak tarkibida asosan oziq-ovqat mahsulotlari va birinchi tez tibbiy yordam vositalari borligi aytildi.

O‘ylab qarasam, xalqimiz azaldan “Qo‘shning tinch – sen tinch”, “Qo‘shnining oshi totli”, “Gilam sotsang, qo‘shningga sot”, degan maqol-u matal bilan yashagan. Ayniqsa, hayit kunlarida bu qadriyat yanada kuchli seziladi. Arafada qo‘shniga osh chiqarish odatimizning o‘zi ham shuning ifodasi emasmi?

Hayitning mohiyati, menimcha, faqat “jonliq so‘yib, qon-pon chiqarib yuborish”da emas, balki inson o‘z nafsini, ochko‘zligini va beparvoligini ham ezgulik yo‘lida qurbon qilishidadir. Agar bayram, avvalo, qalbni o‘zgartirmasa, uning shunchaki kundalik marosim yoki odatdan farqi qolmaydi.

Shu ma’noda, Afg‘onistondagi o‘zbeklarga va u yerdagi boshqa muhtoj insonlarga yuborilgan bu yordamni qardoshlik, millatdoshlik va yuksak insonparvarlikning ramzi deb qabul qilish o‘rinli. Ba’zan uzundan uzoq siyosiy nutqlardan ko‘ra, bir qop un yoki bir quti dori ko‘proq ma’no anglatadi.

Afg‘onistonga bo‘lgan safarimdan xabardorsiz ehtimol. O‘shanda shu mavzuda ham ancha gurunglar bo‘lgandi. Bir kishi bu yordamlar haqida iliq fikrlar bildirgach, menga ham bir og‘iz gapni yurtdoshlarimga yetkazib qo‘yishni tayinlagandi. Nazarimda, hozir ayni fursati...

“Sizlar yaxshi-yomon kunimizda yonimizda bo‘ldingiz, rahmat. Falon to‘nna yordam yuborildi, degan xabarlar chiqadi – qulluq. Aslida, sizlar jo‘natgan oziq-ovqat bilan ham, usiz ham bir kunimizni ko‘ramiz, shukur. Lekin bu yerda boshqa gap bor: e’tibor, hurmat, mehr... Chunki uning ortida “Siz yolg‘iz emassiz”, “Daryo ortidagi o‘zbeklarni unutmadik”, degan tuyg‘u turadi. Biz shunisiga quvonamiz. Endi asosiy gapga o‘tsam, xo‘sh...”

Suhbat shu nuqtaga kelganda, otaxonning fikrini bo‘lishga majburman. Undan oldin aytadigan ikki og‘iz so‘zim bor. Bu yig‘inda, negadir, shu kabi hamkor davlatlarda tabiiy ofat bo‘lgan chog‘larda qilingan yaxshilikni ham go‘yo o‘z cho‘ntagidan berayotgandek gapiradigan tarmoqdagi “minnatchilar” xayolimdan o‘tdi va negadir, ko‘nglim, g‘ash tortdi. “O‘zimizda ham muhtojlar bor-ku, avval shularga yordam qilish kerak”, deb yozganlar ham bo‘ladi. Lekin masalaning boshqa tomoni haqida deyarli hech kim lom-mim demaydi.

Har yili bir holat takrorlanadi. Qurbon hayitida keragidan ortiq jonliq so‘yiladi. Ko‘chalarda qo‘y va molning kallapoychasi, terilari “egamlab” yotadi, ariqlar ifloslanadi. Pashsha ko‘payib, turli kasalliklar tarqaladi. Holbuki, Alloh taolo o‘z kalomida: “Yenglar, ichinglar, ammo isrof qilmanglar. Zero, U isrof qilguvchilarni sevmas” (A’rof surasi, 31-oyat), degan.

Ammo mana shunday ulug‘ kunlarda biz nima qilamiz? Qo‘sha-qo‘sha hashamatli uylari, qator-qator mashinalari bor, qorni to‘q, usti but odamlarga ehson ulashamiz. Tonnalab osh pishiramiz, nafsimiz hakalak otib, do‘xtirga shoshamiz. Oqibatda bu noz-ne’matlarning huzurini chiqindi qutilari-yu daydi itlar ko‘rgani qoladi.

Xo‘sh, endi ayting-chi, shuncha imkoniyatimiz bor ekan, qo‘shni davlatda suv toshqinlaridan aziyat chekkan muhtoj insonlarga ikki qop un yuborish adolatsizlikmi? Qani bunda xolislik? Axir, chin mo‘min kishi hayoti davomida doim boshqalarga

yaxshilik sog‘inadi. Savobli amallarga yetaklovchi yo‘llarni axtaradi. Chunki ezgulik bandani jannatga olib borishi Qur’oni Karim oyatlari va Hadisi shariflarda juda ko‘p bora ta’kidlangan. Zero, Rasulullоh sollallohu alayhi vasallam “Sizlardan birortangiz o‘zi yaxshi ko‘rgan narsasini birodariga ravo ko‘rmaguncha mo‘min bo‘la olmaydi”, deganlar (Imom Buxoriy va Imom Muslim rivoyati).

Ammo o‘shanda Afg‘onistonda yashayotgan o‘zbeklar meni juda uyaltirdi. Haligi otaxonning gapining davomi esa yanada ta’sirli bo‘ldi:

“Sizlar bizga oziq-ovqat yubormanglar endi... Biz bugun qotgan non yesak ham, bir kunimiz o‘tadi, ochdan o‘lmaymiz. Sizlar bizga kitob yuboringlar... Kitobdan yuz yillab foydalanamiz. Farzandlarimiz ilmli, qalbimiz ma’rifat nuriga oshno bo‘ladi. Qadim O‘zbekiston diyori azaldan ilm-u ma’rifat maskani bo‘lgan... Bizga kitob yuboringlar...”

Ana endi xulosa sizdan...

Shahriyor SHAVKAT

Jadid
adabiy, ilmiy-ma’rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

Bosh muharrir:
Iqbol MIRZO

Muallif fikri tahririyat fikri bilan mos kelmasligi mumkin.

Tahririyatga yuborilgan maqolalar muallifga qaytarilmaydi va ular yuzasidan izoh berilmaydi.

Gazeta 2023-yil 26-dekabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 195115 raqam bilan ro‘yxatga olingan.

Adadi – 18 477
Shundan:
Kirill yozuvida – 7 005
Lotin yozuvida – 11 472
Media kuzatuvchilar – 84 098
Buyurtma: G – 540
Hajmi: 4 bosma taboq, A2.
Nashr ko‘rsatkichi – 222.
Tashkilotlar uchun – 223.
1 2 3 4 5 66

Mas’ul kotib: Shuhrat Azizov

Navbatchi muharrir:
Muhayyo Rustamova

Sahifalovchilar:
Erkin Yodgorov
Nigora Tosheva

Manzilimiz:
Toshkent shahri,
Shayxontohur tumani,
Navoiy ko‘chasi, 69-uy
Telefonlar:
Qabulxona: (71) 203-24-20
Devonxona: (97) 745-03-69
jadidgzt@mail.ru (71) 203-24-17
Jadid_gazetasi@exat.uz

“Sharq” nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosmaxonasi.

Bosmaxona manzili:
Toshkent shahri,
Buyuk Turon ko‘chasi, 41-uy.

Bosishga topshirish vaqti: 21:00
Bosishga topshirildi: 21:30

Sotuvda narxi erkin.

www.jadid.uz

Muassislar:

O‘ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI
RESPUBLIKA MA’NAVIYAT VA MA’RIFAT MARKAZI
O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI
MILLIY MASS-MEDIANI QO‘LLAB-QUVVATLASH VA RIVOJLANTIRISH JAMOAT FONDI
“SHAHIDLAR XOTIRASI” JAMOAT FONDI